

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numărul

N-rul 22

CLUJ, DUMINECĂ 5 Iunie 1927

Lei 15

Imprimat legal.

10 JUN 1927

CUPRINSUL

PROBLEME SOCIALE: Antagonismul politic — — — — —	Traian Brăileanu
Contribuții la rezolvirea problemei minoritare. (Urm. și sfârșit)	Dr. Eduard Keintzel
In plin necunoscut — — — — —	Gavril Todica
POLITICA EXTERNĂ: Mica Antantă după Jachimov — — —	N. Dașcovici
PROBLEME ECONOMICE: Problemele „Astreii” — — —	Petru Suci
ACTUALITĂȚI: Școala dela Turtucaia — — — — —	Ion Clopoșel
Tonitza (Cu prilejul apariției cărții artistului)	Emil Isac
† Vinco Kisici — — — — —	Ion Clopoșel
Miracolul dela București — — — — —	H. Trandafir
DISCUȚII LITERARE: Sărăcia actuală de realism — — —	Radu Dragnea
EUROPA CONTIMPORANĂ: Ce sunt iubirile romantice? — —	Adrian Corbul
CORRESPONDENȚA DIN BUCUREȘTI: Salonul oficial — —	Ion Băilă
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Flori de Maiu. —	
Expoziții (Elena E. Chiffa). — Cărți, reviste, ziare (Banatul; Sburătorul) — — — — —	O. B.
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE: Un oaspe drag. —	
Comemorarea lui Bălcescu. — „România Nouă”. — Sinoadele eparhiale. — Sborul peste Atlantic. — Desculți. — Repeziții — Pentru problemele Ardealului. — Săli de lectură. — Tenorul Indrieș la Brașov. — Ecouri. — Dela „Astra”. — Redacționale. — Cronică mărunță — — — — —	Red.

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8, CALEA VICTORIEI No. 8

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite în America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Diverse

„România Nouă”

Ziarul reîntemeiat în Chișinăul Basarabiei acum un an de zile de d. prof. univ. Onisifor Ghibu, își suspendă apariția. Ultimul număr ne aduce o emoționantă dare de seamă despre foarte bogata activitate culturală desfășurată sub egida Astei acolo, în strânsă legătură cu ziarul. D. Ghibu a avut să lupte cu politicianismul local, indiferentismul centrului și starea de amorțeală a masselor — grave piedeci pentru o acțiune intensivă. Un an de necurmată luptă însă a pus bază unor începuturi promițătoare pentru spiritul românesc al moldovenilor de peste Prut. „Fără statute și fără ședințe interminabile Astra devenise în timp de câteva luni o mare realitate sufletească în lungul și latul Basarabiei” — afirmă cu convingere d. Ghibu și desigur opinia publică gândește la fel.

Vedem că d. Ghibu se retrage din fruntea comisarariatului basarabean al Astei și părăsește România Nouă. Lasă oficialității și cercurilor intelectuale basarabene grijile culturale ale viitorului.

D. Ghibu nu dă amănunte și se ferește să lumineze răspunderile acestei bruște opriri a acțiunii sale.

N'a avut concurs suficient? Președintele Astei și peste tot oficialitatea nu l-au înțeles? Basarabienii n'au stat cu toții alături de dsa? A fost d. Ghibu prea mult idealog și prea puțin psiholog realist?

Fapt este că d. Ghibu încheie un an de jertfe și oboseli grele. În acea Basarabie cutropită de toate inegalitățile și sdruncinată ca echilibrul sufletesc d. Ghibu a tăiat o brează fertilă ale cărei roade cu siguranță că se vor vedea și mai bine de aci înainte.

Regretăm suspendarea activității, căci ea desvâluie odată mai mult discontinuitatea acțiunilor noastre culturale. Și e profund regretabil. D. ministru F. Goldiș nu este de aceeași părere?

Repeziții

Am doi detractori incorrigibili, la două gazete — altfel rivale. Nu se dau bătuți și n'o slăbesc, ci fac campanie, nu glumă, în serie de articole chiar, în fruntea gazetei și cu literă îngroșată. Campanie e de convență, o tieluesc împreună și același subiect îl imblătesc simultan în cele două foi de partid de coloanele cărora abuzează. Cei doi repeziți inventează orice gogoriță, împinși de individualismul lor sălbatec. Desmățul lor n'are frâu, pentru că încă nu s'au întâlnit cu judecata aspră a publicului pe care-l piscază, nu s'au izbit de pragul de sus, nici nu sunt deranjați de simțul autocriticii care le lipsește.

Ambii au trecut, puțină vreme, prin presa din „țară”, unde însă nu s'au putut menține și au devenit exportabili în provincie; au adus eu ei și spiritul de patimă și gâlceavă, gustul intrigii și al meschinăriei, ușurătatea și pospăiala — slăbiciuni de

cari presa din țară se lapădă tot mai mult.

Cu fantazia sa aprinsă, unul în „Națiunea”, dă gata zilnic minoritățile, vede inundată țara de comuniști unguri și iasziști și tare i-ar plăcea să mă încurce printre ei, iac'ășa netam-nesam: Isaia Tolan. Același care debitate minciuna în „Cuvântul” că d. Goldiș a premiat cartea mea asupra revoluției. Celuilalt închipuit, care denunță și oficiază în „Biruința” insinuările, că aș desavua avocații regăteni peste tot și recurge la reproducerea unui text care nu-mi aparține, îi priiește minciuna cu care s'a înfrățit: D. I. Cucu. Același, care devenise istoric timp de două săptămâni sub vraja unei notițe simple prin care demascam un „recensent”.

Habar n'are nici unul, nici celalalt că icoana țării mele întregite o port în mine cam de mulțor și înainte de dispariția de pe hartă frontierele căzuseră în sufletul meu, legând prietenii și cunoștinții în lumea cărturarilor veritabili din Țara Românească: patru veri fusesem la Vălenii de Munte. Nu pot primi lecții de patriotism și românism dela cei doi repeziți. Tolan și Cucu, regret, căci mentalitatea lor antisocială, nu numai anticolegială, se înfierează singură și nu mă poate decât îndepărta de ei. Chiar în chestiune de simțeminte, relațiile mele cu sufletul întreg al nației sunt profunde și învățate prin grele suferinți pentru izbânzile zilei de astăzi.

Nu mă ascund, ci totdeauna sunt gata să apăr fățiș păreriile mele exprimate oriunde pot prin angajamente oneste, în ciuda celor doi clevetitori cari din lașitate dau ghes după ziar și atacă din ascunzișuri. Sunt nevoit a împinge la rampă pe insecunatorii intrigilor mișelești pentru a-i înțărca pe viitor de ele. Să le fie chiar destul și să-mi îngăduie a le întoarce spatele.

Ion Clopoțel

Cronică mărunță

— A încetat din viață protopopul Iosif Peteanu din Lugoj, în etate de 67 ani. Decedatul a funcționat ca asesor și notar consistorial. A fost membru pe viață al „Astei”.

— Despărțământul București al „Astei” din Sibiu a aranjat Sâmbătă 28 Maiu o foarte succasă serată, participând numeroși ardeleni stabiliți în capitală precum și bucureșteni însuflețiți de idealurile culturale ale Astei. Despărțământul va descinde încurând în satele Ilfovului.

— Nu aprobăm întru toate articolul dlui dr. Ed. Keintzel. Noi suntem tribună liberă, însă articolele cari se contrazic prea mult cu vederile redacționale își primese răspunsul. Vom da deci un răspuns și dlui Keintzel.

— La congresul autorilor dramatici, care s'a ținut la Roma în luna trecută, țara noastră a fost reprezentată de dnii Mihail Sorbu, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Cațon Theodorian și A. de Hert. Din comitetul organizației ales cu acest prilej face parte și d. Mihail Sorbu.

— D. Masaryk a fost reales președinte al republicii cehoslovace pe o nouă perioadă de 7 ani.

— La congresul internațional al agriculturii, care s'a ținut la Roma, delegația română, formată din dnii senator Lucasievici, Ionescu-Sisești și Ionescu-Brăila, s'a distins în cursul desbaterilor printr'o competență superioară, vădită mai ales la prezentarea diferitelor rapoarte speciale. D. Lucasievici a fost ales vicepreședinte al congresului. Viitorul congres va avea loc în anul 1929 în țara noastră.

— Ultimele două conferințe dela Institutul social român, din cielu „Sat și Oraș”, rostite de dnii Mihaï Popovici și I. Simionescu, au fost mult comentate de zierele capitalei, fiind socotite ca unele dintre cele mai bune conferințe ale anului.

— S'a deschis sesiunea ordinară a Academiei. Printre ultimele ei hotărâri este una tristă prin realitatea pe care o presupune la bază: închiderea bibliotecii pentru marele public. Academia se găsește într'o situație financiară deplorabilă.

— La Cernăuți s'a ținut în luna trecută congresul filologilor români.

Ecouri

„Societatea de Măine (Cluj, No. 9.) Remarcăm articolașul dlui H. T., inspirat de o adâncă stimă și iubire față de misiunea sublimă a profesoriei mai ales prin ținăturile năpăstuite din nordul Ardealului, unde apostolii culturii românești duc o luptă desperată nu numai cu greutatea romanizării unei vieți înstrăinate, ci adeseori și cu nepăsarea celor chemați să le dă o mână de ajutor; de altă parte politicienii distrug brutal rezultatele greu obținute de pe urma unei opere idealiste, țesând meru intrigă și atâțând la ură fraticidă”. — Vatra Școlară.

D-șoara MĂRIOARA CRIȘAN, studentă la medicină, mulțumește pe această cale corului dela episcopie, care a dat răspunsurile la prohodul tatălui ei, înmormântat în ziua de 2 Iunie c., precum și prietenilor, cari au petrecut corpul neînsuflețit al părintelui ei până la mormânt.

In numărul viitor:

Dr. Cor. Suciu: Ioan Trifu alias Maiorescu (urmare).

N. Buta: Țăranul român în judecata unui francez.

Ion Breazu: Scrisoare din Paris.

N. Hoiescu: Facerea lumii.

I. Mehedinteanu: Propaganda culturală oficială în Basarabia.

Dela redacție se poate comanda studiul *Activitatea lui Slavici la „Tribuna” din Sibiu de Olimpiu Boișoș.* — Prețul 60 lei

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon 308
Plaja Unirii No. 8.
Duminică, 5 Iunie 1927

Anul IV N-rul 22
Numărul: Lei 15

Antagonismul politic¹⁾

I.

Fenomenul antagonismului politic e cunoscut din istorie, reprezentând problema ei centrală. Din desfășurarea antagonismului între formele sociale, istoria explică nașterea, înflorirea și decadența Statelor.

Dar istoria nu explică fenomenul antagonismului, cel puțin, nu nizuiește a da o explicație științifică a acestui fenomen.

Istoria expune constelația concretă a forțelor care dau naștere unui fenomen. Și cum forțele care concurează la producerea fenomenelor sociale sunt foarte numeroase, sau, am putea zice, nenumărate, nenumărate sunt și constelațiile posibile din cari se naște un fenomen determinat. Deci fiecare fapt concret, istoric, va fi un fapt „individual”, care nu se repetă, întrucât nu e verosimil ca aceeași situație concretă să se repete în mod exact. Istoria ne va arăta deci, că, deși fenomenele prezintă oarecare uniformitate și regularitate și că pot fi desprinse ca fenomene de aceeași categorie, totuși orice fenomen își are caracterul său individual, unic în spațiu și timp.

În știință, faptul concret, „istoric” în înțelesul cel mai larg al cuvântului, servește numai ca ilustrație pentru verificarea unei legi generale, care spune că în aceleași condiții același fenomen va apare în mod necesar.

Un exemplu. Războiul mondial se deosebește de toate celelalte războaie, câte au fost și câte vor fi, — ceea ce cunoaștem din istorie, dar toate războaiele au aceeași cauză sau aceleași cauze — ceea ce trebuie să ne arate știința socială, sociologia.

Aceeaș deosebire o întâlnim și în celelalte domenii ale cunoașterii. Deraierea

¹ Această problemă a format subiectul unei conferințe ce am ținut la Iași, invitat fiind de „Societatea de Filozofie și Științe sociale”. Intreg ciclul de conferințe, organizat de zisa societate și tratând „Problema antagonismului” a cuprins: 1. Bazele psihologice ale antagonismului (M. Ralea), 2. Antagonismul biologic (I. Simionescu), 3. Antagonismul economic (D. Suchianu), 4. Antagonismul juridic (T. Ioanșcu), 5. Antagonismul politic (T. Brăileanu), și 6. Lupta de clasă (P. Andrei).

unui tren (din punct de vedere al istoriei, pe care o scriu ziarele), poate avea loc în urma ruperii, sau deplasării unei șine, din neglijența unui funcționar etc. Pentru știință orice deraiere va fi explicată prin legile mecanice, dela cari nici o deraiere nu se poate abate. Aceste legi sunt valabile pentru orice corp în mișcare, fie vorba de un tren, sau de un astru.

Din punct de vedere istoric nici un fenomen nu s'a înfăptuit în mod necesar: dacă funcționarii și-ar împlini totdeauna datoria în mod conștiincios, dacă n'ar interveni furtuni, inundații etc., nu s'ar întâmpla nici când accidente de tren. Pentru știință toate accidentele de tren s'au întâmplat în mod necesar, adică oricând au fost create condițiunile concrete pentru apariția fenomenului, deci, în acest caz, oricând au fost date condițiile pentru intrarea în vigoare a legilor mecanice, după care un corp în mișcare întâlnind o anumită rezistență va devia din direcțiunea inițială.

Istoria ne descrie prin urmare diversitatea condițiilor concrete în care același fenomen se realizează după legi constante. Fenomenul istoric e deci contingent. Știința însă ne demonstrează existența legilor constante, după care orice fenomen a trebuit și va trebui să apară. Fenomenul științific se poate prevedea, cel istoric nu.

Legile științifice sunt valabile și fără istorie, deci și când un anumit fenomen nu s'ar fi înfăptuit. Aceste legi au o valabilitate ideală, independentă de lumea fenomenală. Dar se înțelege că știința nu s'ar putea constitui fără realizarea cazurilor concrete, fără istorie (în înțelesul cel mai larg al cuvântului, cuprinzând și experiențele de laborator, spre pildă), dar ea nu ne spune nimic despre posibilitatea, utilitatea, etc. înfăptuirii fenomenelor, ci afirmă numai necesitatea apariției lor când sunt date anumite condiții.

Această problemă, a raportului între legea abstractă, ideală și fenomenul concret, istoric și care e cuprinsă în problema generală a raportului între subiect și obiect, intră în domeniul de cercetare a teoriei cunoașterii. Nu poate fi vorba să rezolvăm aci această problemă. Dar trebuie să fixăm dela început, în mod la-

murit, deosebirea între explicarea istorică și cea sociologică a fenomenelor sociale.

Vorbindu-se de legi istorice și legi sociale, de sociologizarea istoriei și de identitatea istoriei cu dinamica socială, se face o regretabilă confuzie între două domenii de cercetare deosebite.

Sociologia procedează în descoperirea și fixarea legilor sociale ca toate științele. Observația (directă sau indirectă prin istorie) ne dă materialul. Sociologia va constata că în anumite condițiuni același fenomen se repetă, va constata deci o regularitate sau uniformitate în apariția fenomenelor, ceea ce îi va înlesni formularea de legi sociale empirice. Un pas înainte va face sociologia prin enunțarea de ipoteze pentru explicarea cauzală a fenomenelor, încercând apoi verificarea ipotezelor, fie prin experimentare (când condițiunile pot fi create), fie prin demonstrarea valabilității ipotezei în toate cazurile relatate de istorie.²

II.

Am putea formula ipoteza: Antagonismul politic e un aspect al antagonismului care domnește în univers. Gabriel Tarde, dar și naturaliști, ca Felix Le Dantec, Frédéric Houssay ș. a. vorbesc de un ritm universal, de oscilații ondulatorii în toată natura. D. Amerigo Nannias, profesor la universitatea din Roma, susține³ că „totul în lume e rezonanță, totul e ritm”. Legea ritmului se întâlnește pretutindeni unde sunt în joc forțe antagoniste, care nu sunt în stare de echilibru. În fenomenele sociale găsim acest ritm în schimbarea continuă de

² Pentru orientare: W. M. Kozlowski, Les lois sociologiques et les lois de la nature (în Revue de l'Institut de sociologie, Bruxelles, 1925—1926, Tome I-er, pg. 266 urm.).

³ Franz Eulenburg, Sind historische Gesetze möglich? (în „Hauptprobleme der Soziologie” 1923, vol. I. pg. 21 urm.).

D. St. Zeletin, în broșura „Istoria socială”, propune o „istorie sociologizată”, adică o istorie care n'ar mai fi istorie, ci sociologie, și anume o sociologie specială, cea a dlui Zeletin.

⁴ „L'Histoire interpretée d'après les lois de l'énergie”, (în „Revue Internationale de Sociologie”, 1927).

războiu și pace, de revoluțiuni și dictaturi, de demagogii și despotisme. „Ceice se gândesc la o omenire în care nu domnește decât pace și dragoste, nu cunosc de loc legile evoluției popoarelor. Omenirea înaintea neîncetat, dar ea înaintea între fluctuațiuni teribile de bine și de rău; binele e nedespărțit de rău, cum lumina e nedespărțită de umbră”.

„Și pentru același motiv, continuă autorul, în politică nu există nimic absolut, nimic definitiv. Sofiștii, doctrinariii, retorii, n'au decât să se încapățineze în vechile formule sau să caute altele. Adevărul e că, de când lumea e lume, Statul a oșcit totdeauna între două poliuri externe, pe cari un politician francez le-a numit potrivit: tirania individuală și tirania colectivă. Pe deoparte o elită care nizuiește a monopoliza puterea, pe de altă parte masele cari tind a nivela totul, a face să dispară orice ierarhie socială, a înlocui prin forța brutală a numărului orice superioritate întemeiată pe capacitate și pe merit. Toată arta politică sau (dacă vrem s'o numim astfel), știința politică consistă în substanță în a regula acest ritm, în a face ca să se săvârșească fără oscilații prea puternice, fără zguduiri prea violente. Sistemul parlamentar englez (nu cel al teoriticienilor și profesorilor de drept constituțional, ci cel se făuri istoricește în Anglia și care a fost transplantat mai târziu în țările continentale), cu compromisurile sale, cu alternarea la guvern a celor două partide *whigs* și *tories* (atunci când în camere nu existau toate acele grupuri, subgrupuri și mici grupuri cari s'au format în urmă prin generație sau degenerație spontanee) împlinea în timpurile trecute în mod discret și potrivit acel rol moderat. Dar cum e destinația tuturor lucrurilor omeniești, chiar Parlamentul se corupse și degeneră în parlamentarism. Astăzi trebuie să căutăm alte căi, așteptând ca Parlamentul să-și refacă virginitatea”.

Alt autor, J. Delevsky, tratând în special despre antagonismele între clasele sociale pornește și el dela fenomenul universal al antagonismului: forțe mecanice opuse, lupta pentru existență între indivizi, pentru a ajunge la antagonismul între grupurile sociale, și, în sfârșit, între grupurile numite clase sociale.

Antagonismul în general, după acest autor, e starea a două forțe nizuind a produce în anumite condițiuni efecte contrare sub un raport oareșcare. *Lupta* este starea a două forțe dintre cari fiecare produce în anumite condițiuni efecte, contrare, sub un raport oareșcare, efectului produs prin cealaltă forță. *Lupta* și antagonismul diferă deci prin faptul, că lupta realizează ceea ce antagonismul conține în mod virtual.

Pentruca antagonismul să dea naștere luptei, e necesar ca în prealabil să fie înlăptuite anumite condiții.

Prin analogie cu sistemele mecanice putem deci lămuri antagonismul între sistemele organice și între cele sociale, numai că principiul echilibrului va fi deosebit.

Principiul sistemelor organice și al celor sociale este *interesul*. Interese identice vor crea și menține solidaritatea, interese opuse vor crea o tensiune, un antagonism și, în anumite condiții, luptă.

Astfel din punct de vedere biologic între sexe va exista solidaritate și se va naște familia, din punct de vedere economic, între sexe poate exista antagonism (cele dintău clase sociale în luptă sunt bărbații și femeile). Pot exista deci antagonisme naționale, economice, politice, religioase, de sex, de vârstă, de clasă.

„Fiecare grup social, zice autorul (pg. 49), e caracterizat prin coeziunea, solidaritatea care domnește în sânul său, și prin antagonismul ce-l separă în afară de alte grupuri de același gen. Fiecare grup social e perfect determinat, în felul unui sistem de coordonate, prin caracterul tipic, *interesul* tipic și *aptitudinile* specifice ce le posedă și cari sunt formate prin forțele sale, conștiința sa și mediul fizic ce-l înconjoară. Toate aceste elemente pot servi ca punct de plecare pentru o clasificare a teoriilor sociologice și istorice întemeiate pe recunoașterea rolului fundamental sau cel puțin preponderant al unuia din aceste elemente”.

Renunțând la analogii și ierarhizări, noi putem zice: orice formă, unitate, sau individualitate, se prezintă ca un sistem, caracterizat prin o tensiune sau antagonism față de mediul ambiant; acestui antagonism în afară îi corespunde o coeziune sau solidaritate sau echilibrare a părților sale constitutive. Și: antagonismul în afară este expresia coeziunii lăuntrice, care; la rândul ei, e expresia adevărată a tensiunii externe.

Această legătură strânsă, logică și reală, între fenomenele de relație (născute din contactul unui sistem cu mediul) și fenomenele structurale (statice) nu e considerată îndeajuns, mai ales în psihologie și sociologie. În mod necesar teoria psihologică și sociologică e nevoită să opereze cu „principii”, sau cu „fapte reale primordiale”, pentru a putea explica fenomenele psihice și sociale.

Am fi nevoiți să admitem „principii” și fapte primordiale numai în cazul unui sistem închis, fără contact cu alte sisteme, astfel că toate fenomenele înăuntrul sistemului și-ar găsi explicația în principiul sistemului, care ar fi „causa sa”. Teoriile politice realiste (Mosca, Pareto, Duguit) pornesc dela faptul primordial că în orice societate există stăpânitori și supuși, raportul între aceste două clase determinând evoluția Statelor. Același lucru li afirmă marxiștii, dând acestor clase alt nume (exploatați și exploatați) și adăugând cumcă la începutul și la sfârșitul evoluției omenirii deosebirile de clasă vor dispărea. Pentru unii deci lupta între clasele sociale

(„circulația elitelor”) este perpetuă, pentru ceilalți o fază în istoria omenirii.

Să încercăm o deslegare (teoretică) a problemei fără principii și legi istorice.

Traian Brăileanu

Scoala din Turtucaia

Dd. Emanoil Bucuța și Apostol Culea au luat inițiativa serbării unui veac și jumătate de existență a școlii românești din Turtucaia. Au redactat foaia ocazională Turtucaia plină de informații relative la trecutul vechii școli a românilor transdanubieni și pun o serie de probleme în legătură cu viața nouă de Stat pe malul drept al Dunării.

Serbarea a și avut loc Duminecă 22 Mai, prezidată de însuș ministrul instrucției d. Petrovici, care a evidențiat frumos caracterul excepțional al acestui eveniment cultural.

Foaia Turtucaia publică textul plăcii comemorative ce s'a așezat pe perețele școlii, cu numele tuturor învățătorilor, începând cu Rușu Șaru care a funcționat în anul 1744. Printre dascăli este și ardeleanul Leon Barițiu dela Sibiu în anii 1883 și 1884, ceea ce confirmă încă odată vechimea relațiilor românești dintre Ardeal și Dobrogea.

Ministrul instrucției a pus piatra fundamentală a unui liceu românesc în Turtucaia pentru a încorona străduințele atât de tenace și de îndelungi ale turtucaienilor de a ține vie flacăra culturii și conștiinței românești. Omgul și concursul oficialității pentru reclădirea culturală desigur că au încurajat foarte mult pe „autohtonii” jertfitori de până acum ai idealurilor de lumină.

Serbarea e menită a da strălucirea cuvenită unei localități care a ieșit din războiu cu un prestigiu atât de ciuntit. Turtucaia culturală însă este o fală astăzi pentru toată țara românească.

Și această serbare se datorește inițiativei particulare. Dd. Bucuța și Culea, harnici răscolitori de cărți și hrisoave și distinși scriitori, citind scrierile agronomului Ionescu dela Brad (1850) și profesorului Mihail Cordescu și-au dat seama de valoarea eforturilor celor cari au făcut să trăiască o școală românească sub imperiul otoman... „Ca într'un joc de lampadofori antici făclia a trecut din mână în mână, vreme de 150 ani, mulțumită căreia avem azi în Turtucaia o conștiință românească vie” — „dascăle Savu, dascăle Mihai — nu știm unde doarme fărăne voastră! Sufletul vostru îl simțim în ochii turtucaienilor cari gândesc azi la voi...” serie atât de plastic și evocativ d. Culea în „Turtucaia”.

Cine a știut până azi de această mișcare a școlii românești?

Evenimentul Turtucaiei culturale aruncă odată mai mult lumină asupra năzuințelor multiseculare pentru întemeierea unei culturi românești unitare și puternice, fără de care nici viața de stat nu ar fi putut atinge dezvoltarea și largirea de astăzi.

Ion Clopoțel

* Antagonismes sociaux et antagonismes prolétariens. Paris, 1924.

Mica Antantă după Jachymov

Evenimentele internaționale petrecute în răstimpul de când s'a ținut precedentă conferință dela Bled au oferit numeroase prilejuri de vorbă și de zarvă pe seama Micei Antante. În special, evenimentele desfășurate după încheierea pactului italo-albanez dela Tirana, în Nov. trecut, au dat loc la tot felul de svonuri despre viața și valabilitatea Micei Antante. Adversarii tăcuți sau fățiși ai acestui organism politic de pace și conservățiune internațională, în cadrul tratatelor existente, n'au sperat și n'au urmărit decât sfârșitul ei apropiat pe temeiul divergențelor de interese ce s'ar fi ivit între membrii componenți.

Tocmai preocuparea aceasta stăruitoare în fața motivelor de divergență și argumentarea lipsei de actualitate a Micei Antante în împrejurările „schimbate” ale politicii internaționale făceau dovadă despre valabilitatea ei. De organismele politice în declin ca și de oamenii cari nu mai însemnează nimic, nimeni nu se interesează, — ceace n'a fost și nu este cazul Micei Antante chiar din primul moment al constituirii sale.

Adaptarea la evoluția situației internaționale

Este netăgăduit că ultimul an apare plin de fapte și evenimente în politica internațională, care cereau o sforțare de adaptare a Micei Antante la noua situație.

Intr'adevăr, intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor și conflictul anglo-rus din Extremul Orient sunt două mari evenimente cu repercusiuni și în Europa centrală, după cum tot în acest cadru restrâns și propriu Micei Antante s'au produs o serie de fapte pline de consecințe pentru membrii componenți ai sistemului. Astfel *pactul italo-albanez* cu *incordarea italo-jugoslavă* ce i-a urmat, *restabilirea prieteniei italo-române* cu *ratificarea italiană a Unirii Basarabiei*, *apropierea și pactul italo-ungar* aproape concomitent cu *apropierea jugoslavă-ungară*, în sfârșit *sforțările Germaniei* pentru a restabili raporturi strânse cu România și *regatul sârbo-croato-sloven*, în semnează atâtea și atâtea fapte care creieră, dela Bled până acum, o nouă situație politică internațională și o nouă grupare de tendințe în Europa centrală și balcanică.

Observatorul neatenț, neînțelegător și mai ales, cel interesat să nu înțeleagă fiindcă are altceva de urmărit, era lesne dispus să tragă *concluzia că însăși viabilitatea Micei Antante poate fi pusă în discuție*.

Oare așezarea unui peste altul a atâtor pacturi sau acorduri bi — laterale ori întretăierea lor, precum cel ungaro-jugoslav cu cel italo-român și italo-albanez, nu ar fi însemnat o nouă regrupare de

forțe și tendințe în Europa centrală și balcanică făcând, aproape automatic, *inutilă* gruparea cehoslovacă-jugoslavă-română?

Și *toate calculele, în așteptarea disocierii blocului Micei Antante, pontau pe atitudinea României care, ca stat latin, prin înțelegere cu Italia peste capul Jugoslaviei, ar fi trebuit să dea semnalul sfârșitului*.

În definitiv, în marea problemă a frontierei Nistrului cu Rusia sovietică, problema capitală pentru siguranța românească, Italia îi dăduse o ratificare pe când *Mica Antantă nu i-a dat niciodată și nici nu este dispusă a-i oferi ceva pozitiv României împotriva Rusiei*.

Raționament foarte simplu și care nu-i lipsit de putere dacă ținem seamă că singura preocupare serioasă de siguranță externă, pentru România, o constituie frontiera Nistrului și că toate eforturile noastre norocoase, din ultimul timp, au obținut *consolidarea și garantarea internațională a acelei frontiere pe compt propriu în afară de sprijinul Micei Antante*.

Iată pentru ce ultima conferință dela Jachymov a fost așteptată cu o nerăbdare vie în toate cercurile ostile M. A. dar rezultatele au oferit, în schimb, cea mai crudă decepție.

Viabilitatea sistemului a fost afirmată, categoric și cu autoritate, tocmai de reprezentantul cel mai autorizat al lui în momentele actuale: de dl Mitileneu, ministrul nostru de afaceri streine.

„Trebuie să știe toată lumea, a spus în esență d-sa, că M. A. există și va exista tot așa cum va exista comunitatea intereselor noastre. Dacă n'ar fi, Mica Antantă ar trebui înființată acum”.

Adaptarea sistemului întemeiat pe interese comune *directe** prin cele trei alianțe bilaterale coordonate se înfăptuește, cu prilejul fiecărei conferințe periodice, prin schimbul de vederi între cei trei miniștri de afaceri streine. Grație acestei elasticități organice sistemul însuși se menține și evoluează păstrând contactul intim și permanent între direcțiile generale ale celor trei guverne din București, Praga și Belgrad. Fiecare membru își păstrează individualitatea politică și libertatea mișcărilor proprii, dar își sporește forța și autoritatea prin frontul comun în problemele de interes internațional.

Nu odată M. A. a acționat cu succes pentru cauza păcii *depășind cadrul limitat al tratatelor de bază* grație conferințelor periodice unde se stabilesc înțelegeri prealabile și puncte de vedere comune. De aceea, avea dreptate dl Beneș să spună că *fiecare dintre aceste conferințe*

periodice între miniștrii de afaceri streine „valorează mai mult decât un tratat de alianță”. Și am adăuga spre completare: *decât un nou tratat încheiat anume pentru situațiile noi ce se ivesc sau decât un tratat suplimentar pentru adaptarea textelor inițiale cu evoluția situației internaționale*.

Asociație de apărare și conservățiune la început, Mica Antantă a evoluat până a se transforma într'un adevărat instrument activ urmărind scopuri comune pașnice și constructive.

Ce s'a discutat la Jachymov.

Punctele discuțiilor dela ultima conferință ca și dela precedentele, confirmă simplitatea depășire a cadrului inițial fixat prin tratatele de bază ale M. A. și aceasta grație acordului dintre părți.

Astfel, la Jachymov s'au desbătut:

1. *Atitudinea față de Ungaria.*
2. *Controlul militar interaliat în Bulgaria.*
3. *Reluarea raporturilor cu Rusia sovietică.*
4. *Lichidarea litigiilor rămase pe urma tratatelor păcii.*
5. *Infăptuirea unui „Locarno” balcanic.*
6. *Relațiile M. A. cu Germania.*
7. *Diferendul italo-jugoslav.*
8. *Situația școlilor și bisericilor române din Jugoslavia.*

Pentru prima oară la această conferință s'au discutat în *trei* chiar acele probleme care interesau *numai pe doi* aliați, de unde altădată convorbirile particulare, în câte două, asupra chestiunilor speciale, se urmau concomitent debaterilor în *trei* asupra intereselor generale. Procedul prezintă apreciable avantagii de echitate și totodată, el a contribuit la consolidarea alianței în *trei*.

Concluziile dela Jachymov? Iată-le pe scurt:

Acord unanim plin de bunăvoință la adresa Ungariei, dar fermitate în direcția respectării și aplicării tratatului de Trianon. *Acelaș lucru față de Bulgaria și tratatul de Neuilly*.

Față de Rusia, păstrarea vechei libertăți de acțiune a fiecărui membru potrivit intereselor sale, dar *cu rezerva de a ține seamă în orientarea viitoare și de atitudine adoptată de marile puteri occidentale la adresa Sovietelor* fiindcă tristele experiențe din ultimul timp justifică pe deplin o asemenea rezervă. Punctul acesta de vedere exprimat de dl Mitileneu a fost în totul aprobat de dnii Beneș și Marinovici.

Lichidarea litigiilor rămase pe urma aplicării tratatelor de pace cu vecinii se va urmări de fiecare membru al M. A. în mod individual, dar cu dorința de a termina mai repede întrucât aceasta constituie o introducere necesară la realizarea unui „Locarno” balcanic.

În ce privește Germania nu s'a stabilit încă o atitudine comună nici o politică bine definită, în așteptarea ca acest Stat să-și arate bunele intenții față de regulamentul „păcii” și tratatele în vigoare, pre-

* Despre origina, caracterul și misiunea Micei Antante, vezi un studiu special în *Societatea de maine* anul II, nr. 20.

cum și să rezolve chestiunile pendinte ce le are cu fiecare dintre cei trei aliați.

Rezervă în problema diferendului italo-jugoslav așteptând aplanarea prin negocieri directe, dar cu manifestarea individuală din partea României și Cehoslovaciei ca acest diferend să se termine printr'un acord amical.

În sfârșit, *bune făgădueli pentru cauza dreaptă a minorității românești din regatul sârbo-croato-sloven.*

Ecoul în presă străină al conferinței acesteia a răsunat mai puternic ca totdeauna și rezultatele ei, de valoare europeană și internațională, au fost în mod unanim subliniate.

De remarcat că și în presa jugoslavă ecoul a fost de data aceasta mai puternic. Astfel, *Samoprava*, ziarul fondat de răposatul bărbat de stat, N. Pașici, care contribuise la fondarea M. A. dar fusese totdeauna rezervat la vorbă despre ea, — constată cu mulțumire că „toate combinațiile bazate pe slăbirea legăturilor dintre cei trei aliați au fost neîntemeiate”. *Samoprava* încheie afirmând că M. A. este și rămâne un factor puternic de stabilitate și de pace în această parte a continentului și că trebuie să se țină seamă de ea în toate chestiunile care privesc Europa centrală.

Rolul României

Nu putem trece peste faptul evident că de data aceasta România, prin reprezentantul ei, a avut un rol proeminent la Jachymov, iar după conferință același rol pare a-i fi revenit prin forța împrejurărilor tot dlui Mitilineu. Ecourile din presa străină simpatică Micei Antante sunt foarte călduroase la adresa României căreia i-se recunoaște lealitatea și, totodată, rolul hotărîtor pentru cimentarea sistemului acesta pacific din Europa centrală.

Purtător de cuvânt în chestiunile delimitate la Jachymov, d. Mitilineu, ca reprezentant al României, a fost primit, la Paris, cu o atenție depășind cadrul strict protocolar fiindcă aducea și un cuvânt al Micei Antante. Recenta întrevvedere dintre dnii Briand și Chamberlain la Londra este urmată de întrevederile dlui Mitilineu la Paris cu dnii Briand și Poincaré. Toată această activitate diplomatică privește însăși cauza păcii europene. „Le Journal” își preciza chiar gândul spunând că „România, aliată cu Jugoslavia și prietenă intimă cu Italia, este indicată mai mult decât oricare altă putere, să aibă rolul de împăciuitoare” între cele două state vecine. la Adriatică.

Reprezentantă de anul trecut în Consiliul Societății Națiunilor, România pare, deci menită să joace primul rol în sânul Micei Antante cu prilejul evenimentelor actuale. Evoluția poziției internaționale a țării noastre prin consolidarea frontierei Nistrului, după pactul de siguranță cu Franța și ratificarea italiană, cât și prin încheierea internă, îi determină un rol de întâietate în sistemul Micei An-

tante căreia îi va putea aduce un remarcabil aport individual. De unde în primii ani ai constituirii M. A., întâietatea Cehoslovaciei era incontestabilă fiindcă acest Stat făcuse pașii cei mai rezezi de consolidare internă și externă, astăzi întâietatea trece asupra țării no-

stre printr'un fericit concurs de împrejurări. Consolidarea poziției internaționale a României fără a vătăma aliatelor ei, *dimpotrivă*, le folosește prin serviciile ce va fi în măsură să le aducă la masa comună a Micei Antante.

N. Dașcovici

PROBLEME ECONOMICE

Problemele „Astreii”

Încă în vara anului 1926 mi-am luat îndrăzneala de a înainta comitetului central al „Astreii” un proiect și o serie de propuneri pentru un nou program de muncă. Le dau publicității. O fac aceasta pentru a crea un curent de discuție în jurul activității „Astreii”. Propunerile vor fi unele bune, altele mai puțin bune. Unele mai ușor, altele mai greu de îndeplinit. Ori cum ar fi însă, toate izvorăsc din porunca presantă și ireductibilă a vremii: de a ne conforma în lupta ce o purtăm nevoilor și realităților prezentului.

P R O I E C T

pentru un program de muncă economică culturală la sate.

„Asociația” nu trebuie să fie numai o instituție de propagandă, ci și de realizări culturale și economice.

Obiectivul ei trebuie să fie *satul*: prin îmbunătățirea situației economice satele noastre vor câștiga și cultura și civilizația, cari azi le lipsesc.

Satele noastre sunt eminentement agricole; ridicare lor nu se poate face decât prin *intensificarea agriculturii*.

Cari sunt mijloacele de intensificare a agriculturii?

Mijloacele pentru majorarea producției sunt unele de ordin moral/educativ, altele de ordin material.

I. Mijloace educative:

1. Școli profesionale: de agricultură, de pomicultură, viticultură.

2. Școli de gospodărie casnică pentru femei.

3. Școli pentru industria domestică pentru oamenii mai vrâstnici, cu învățători-măestri ambulanti.

4. O universitate populară după modelul celor din Danemarca și altele.

II. Mijloace materiale:

1. Reuniuni agricole pentru procurarea de unelte, sămânțe, vite de prăsilă, îngrășăminte artificiale.

2. Bănci populare pentru un ieftin și avantajos credit rural.

3. O societate de construcții rurale.

4. O societate pentru electricizarea satelor noastre; (electricitatea în serviciul economiei rurale, ca în Danemarca).

5. Cooperative pentru desfacerea diverselor produse agricole;

6) *Pepiniere de altoi* în fiecare centru de plasă, dacă nu în fiecare sat.

Ar mai fi și alte mijloace cari împreună cu cele amintite, ar desvolta în-

tr'o măsură și mai mare, pe lângă producție și circulație, consumația avuțiilor noastre rurale.

Rămâne ca o comisie, ori chiar comitetul central să ia în discuție aceste și alte mijloace, prin cari se vor putea ridica satele.

Se crede de către unii, că ridicarea economică a satelor e datoria statului. Așa ar trebui să fie. Dar statul de astăzi, printr'o falsă și ipocrită concepție democratică, are o singură atribuție; de stat politic. Realitățile economice și social-culturale sunt total desconsiderate. De șapte ani nu s'a făcut în direcția aceasta aproape nimic.

Și atunci oare nu e datoria „Astreii”, a celei mai înalte instituții de cultură națională în Ardeal, să se coboare de pe tribuna propagandismului cultural, efemer și romantic și să păsească pe pământul realităților social economice? La culturalizarea satelor nu se ajunge prin „conferențiarism”, ci prin cooperativism. Dacă statul nu e capabil să-și îndeplinească atribuțiile de stat cultural și economic, atunci e datoria societății românești să încerce a îndeplini aceste atribuții.

Rolurile se pot împărți. Statul să fie subvenționatorul, iar „Astra” sufletul inițiator, îndeplinitor și controlator al marelui operă de salvare economică și ridicare culturală a satelor noastre.

Necesitățile economice ale satelor noastre sunt alarmante; dacă statul politic nu are urechi să le auză, se poate ca „Astra” noastră să rămână impasibilă?

P R O P U N

în consecință următoarele:

Comitetul Central să delege din sânul său 2—3 membri cari:

1. Să facă obiect de studiu nevoile multiple, culturale și economice ale satelor noastre.

2. Să caute mijloacele de sanare ale acestor nevoi; în căutarea și găsirea acestor mijloace trebuie să se pornească din realitățile vieții noastre rurale, luându-se ca pildă instituțiile social-economice ale popoarelor occidentale, în special Danemarca.

3. Să caute mijlocul prin care s'ar putea realiza colaborarea rodnică a statului și a societății („Astra”).

Aceasta mi-e propunerea. Se poate, totuși, să nu am drept. Nemulțumirea cu activitatea „Astreii” se poate să fie numai părerea unui obsedat. Oricum va fi, stă în competența comitetului central

de a lua sau nu în discuțiune propunerea de sus.

Propuneri de înfăptuit în cursul anului viitor 1927:

1. *Învățători ambulanți:*

a) pentru împletit de corfe; (papură, sălcii) a se trimite în satele pe văile râurilor, bunăoară în Munții Apuseni. Angajați pe sezon, dintre învățătorii rurali, cari se pricep la aceasta.

S'ar putea angaja bunăoară 4;

2 pentru Munții Apuseni, iar

2 pentru Câmpie (cu papură); ar costa circa 30.000—120.000 lei.

2. Pentru stupărit:

S'ar putea angaja 2 à 40.000 lei, scotit și materialul pentru fabricarea de coșnițe artificiale 80.000 lei.

— Acești învățători ambulanți ar putea să stea într'un sat 1—2 săptămâni, după trebuință.

b) angajarea de conferențieri cooperatiști; 1—2 conferențieri, după puțința materială a „Astrei”. Cheltuielile s'ar putea acoperi printr'un împrumut făcut la centrala cooperativelor. Acești conferențieri să nu fie numai propagandiști, ci înfăptuitori de cooperative.

Ar costa anual circa 200.000 lei.

c) *Gazetă pentru popor.*

Modalități:

1. *Editarea unei gazete proprii.* Spre această se recer bani mulți — și personal redacțional. De aceea ar fi mai potrivit să se aleagă o altă modalitate, anume:

2. „Astra” să plătească abonamente la gazete populare existente (Foaia Poporului, Foaia Noastră, Unirea Poporului, Lumina Satelor, Libertatea, etc.), cu condiția de a se esclude politica. Ar trebui cam 3000 abonamente, pentru fiecare agentură un abonat, ceea ce ar face în bani, circa (3000×150), 450.000 lei.

d) o universitate populară, în care să se predea (în cicluri de câte 3 luni): *cursuri teoretice*, pentru completarea unei culturi generale trebuitoare vieții noastre rurale; *cursuri practice* din toate domeniile agriculturii și industriei casnice.

Vor participa ca ascultători: tineri adulți dela sate între 18—21 ani și tinere fete dela 16—20 ani. Din pătura bine înstărită a țărănimii noastre, cu avere dela 40 jug. în sus; din clasa rurală de mijloc.

Scop: crearea unei intelectualități rurale, care prin independența sa economică și prin cultura sa, să fie factorul de culturalizare al satelor noastre.

Motivare: școlile profesionale existente (de agricultură, horticultură, gospodărie casnică) cresc carieristi, cari nu se mai întorc în satele lor. Fiecare își caută plasare unde poate; îi absoarbe pe cei mai mulți viața urbană. Și așa energiile pe cari viața publică cu diferitele ei școli le pompează din pătura noastră țărănească nu se întorc nici într'o formă îndărăt la sate, spre a ridica nivelul lor cultural. Elevii școalelor profesionale se recrutează, în majoritatea

cazurilor, din pătura pauperizată a satelor noastre. Aceștia rup, aproape toți, orice legătură cu satul. Chiar și ca meseriași evită de a se așeza la sat.

Satul se poate ridica numai prin elemente rurale școlarizate, pe cari le leagă de viața sătească moșii cu suprafețe mai mărișoare. Aceștia, în afară de fragilă și instabila cultură elementară dată de școlile noastre primare, trebuie să li se dea o cultură generală, care să fie în legătură cu necesitățile vieții noastre rurale și cu postulatele naționale și culturale ale vieții noastre de stat.

Astfel de universități există în Danemarca. Sașii dela noi aveau de gând, încă în decursul războiului, să înființeze astfel de universități. În tot cazul chestiunea pentru cazul de înfăptuire, ar trebui studiată la fața locului.

Rămâne un adevăr indiscutabil: *satul nu se poate ridica decât numai prin pătura țărănească bine înstărită. Culturalizarea acestei pături trebuie să formeze una din principalele noastre preocupări.*

Mijloace materiale se pot câștiga prin:

1. Subvenții dela stat;

2. Prin sistarea publicațiilor literare și populare („Transilvania”, Almanah, Calendar);

3. Prin sistarea temporală a ridicării de monumente și troițe;

4. Prin creșterea numărului de membri ai „Astrei”. Membrii se vor spori atrași de foloasele culturale-economice.

O problemă importantă asupra căreia ar fi bine să se oprească „Astra”, e problema de internate țărănești pe lângă diferitele categorii de școli, mai ales pe lângă cele secundare.

Internatele actuale cu taxe de peste 20.000 lei sunt accesibile doar celor înstăriți. Bursele sunt de tot puține — și cari sunt, sunt destinate în locul prim pentru copiii funcționarilor. În felul acesta rămân fără ajutoare cei mai mulți — și de mulțori cei mai buni — dintre copiii țăranilor. Aceștia formează majoritatea absolută a elementului școlăresc țărănesc. Bunăoară la liceul din Turda din 65% element țărănesc au fost, în anul școlar trecut, aproape 45% cu situație materială sub 10 jug. cad.

Aceștia, așezați în cvartire rele, neigienice, hrăniți rău, aproape subalimentați, ne vor da o generație de surmenați și extenuați.

Tinăra noastră intelectualitate ardeleană trece printr'o criză de infometare.

„Astra” are datoria de a încerca să micșoreze mizeria în care se luptă generația noastră școlărească.

Petru Suciu

ACTUALITĂȚI

Central University Library Cluj

Tonitza

— Cu prilejul apariției cărții artistului —

Inchipuiți-vă că un poet, autor de versuri, ar scrie critici în care ar „dăscăli” pe poeți. Le-ar spune, că nu li se potrivește rima, metrul este greșit, efectul estetic nul... Ce revoltă ar urma în lumea „poeților”! Unii l-ar acuza pe poetul-critic de toate păcatele trecutului și viitorului, alții l-ar denunța pur și simplu parchetului — iar în fine un număr de poeți, poate dintre cei aleși, l-ar înțelege și i-ar accepta „stilul grobian”...

Apariția lui Tonitza în împărăția literelor, îmi făcea impresia, unui început de selecționare a valorilor, a artelor plastice românești. Tonitza, însuș un pictor de mare talent, și un suflet îmbibat de o serioasă civilizație — s'a apucat de meseria grea a fratrăcidului. Căci în țara aceasta în care toți își spun „frate”, a apuca toroianul și a lovi în „frate” și a-i spune convins de eugeneză artistică: „apucă-te de frizerie, dar lasă în pace muzele”... este îndrăzneala cea mai mare, îndrăzneală, care întrece pe a lui Cook, Stanley ori Amundsen... de a recunoaște „terra incognita”.

Văd din furia pictorilor, din adâncă indispoziție a multor, poate a tuturor artiștilor români, că Tonitza are ori multă dreptate, ori artiștii au dreptate, puțină de tot. Stilul lui Tonitza e ca vitrionul, și argumentele sunt lapidare, ca ale sfinților, ori ale ateilor: pihil ob-

stat, devine un veritabil non possumus. Reputația barbei, a vârstei, a galoanelor, a marilor premii naționale și internaționale, condeiul lui Tonitza nu-l inspiră la respect. „Coloareii” îi spune „pomadă”, subiectului grandios: jucării de școală, pe „marele” artist îl micșorează ca într'un Kodak vrăjit, și Tonitza ucide și înalță fără milă pe colegii lui. Pușin îi pasă, ce va spune cutare prieten intoxicat de lipsa de orizont a levantismului și de tot puțin îi pasă — pe semne — că se vor institui, ca pe vremea lui Ximenes, tribunale de tortură, care vor încerca să-i frângă oasele... În viață de rare ori mi s'a dat ocazia, să admir curajul, cu care — subiectiv până la patimă și obiectiv, cum numai un artist de rasă poate fi — Tonitza bicuște, atacă, spulberă gloriile, ridică în slavă talentul... „Cronicile” lui poate de aceasta sunt mai mult decât apariții de stil și compoziție, sunt însă arzătoare semne de civilizare a atmosferei noastre artistice.

După atâta sirop, apă de migdală, turte cu nuci (laude, laude, laude colegiale...) artistul român se obișnuiește cu subiectivismul colegului, care vede bine, analizează, rezonează și cutează să spună gropenilor și altor „glorii picturale” românești: messieurs, fiți mai serioși, obișnuți-vă cu bisturiul, căci altfel cangrena ne va necrotiza întreaga mișcare ar-

tistică. Fotografii idilelor familiare, care dețineau atâta vreme titlul de „minunați artiști români”, măzgăliorii de vopseli Schminde și „creătorii spiritului” etc., etc. se reduc la proporțiile lor adevărate. Așa dar nu erau înalți ca Mont-Blanc-ul, ca Gavriazankar-ul, ca Popokatepetul... ci erau bășici de săpun, cărora le-a ajuns acțiunea unui ac de gămlie, ca Gropeanu dela Paris, să devină un autentic gropean.

Și „revalorizarea valorilor” o face prudent, spiritual și cu mult-mul talent,

chiar un pictor. Și pictorul Tonitza scrie admirabil, ușor, pasionat, cuminte, spiritual... Este o plăcere să-l citești, mai ales, pentrucă — ierte-mi-se păcatul — artiștii români s'au obișnuit cu laude meritate, ori nemeritate, cu prea multe laude.

Și prefer un păhărel de liquor amar, miilor de pahare de dulceață, care stau pe așanimitul „altar al artei”. Și bine face Tonitza că deschide fereștile... Să între aer, soare, căldură...

Emil Isac

DISCUȚII LITERARE

Sărăcia actuală de realism

Incheind bilanțul prozei românești din decada care se scurse dela războiu, literatura n'are să înscrie la profit o frescă realistă a oamenilor și împrejurărilor post-belice. Ne lipsește „documentul” acestei vremi, intrăm în viitor fără să fi înregistrat societatea imediat de după războiu la ofițerul stării civile literare.

Și dacă nici de aici înainte nu vom avea ochiul care s'o vadă retrospectiv, s'o zugrăvească proaspăt, până ce nu vin cauze care să-i schimbe fizionomia, vom lipsi posteritatea dela plăcerea și interesul de a ne privi în față, așa cum am fost. Ipocriții îi vom apărea, când viitorimea va ști că noi, care ne-am delectat la opera lui Caragiale, ne-am înțors privirea dela noi înșine, ascunzându-ne abil după gloria războiului, și ne-a plăcut să ne vedem prin „literatura” glorificatoare a marelui eveniment național.

Intr'adevăr, cum viața noastră sufletească n'a fost predominantă până acum nici de cultura în genere, nici de știință, ci de politică, în concepția largă a cuvântului și sub toate fețele, și cum ea din oficiu face patriotism, ai impresia că nu numai a încovoiat conștiințele după scopul ei practic, dar că ne resimțim până și în cele mai libere facultăți disciplinate din același oficiu, comprimați sub interzicerea liberului examen. Din oficiu trebuie să vedem toate lucrurile în trandafiriu, și să nu cumva să proiectăm o privire misantropică peste realitatea atât de fericită.

Nu știm dacă am tradus exact o stare de lucruri ce o resimțim în toate mediurile noastre intelectuale; dar fapt este că din totalul hârtiei tipărite în ultima decadă, cea mai mare parte este consacrată încântării de noi înși-ne.

E un teren care, în aparență, ar infirma această afirmație, cel al polemicii politice, și care poate să dea iluzia exercitării și astăzi a criticii sociale de ordină. Dar nu poate să constituie un titlu de cultură, ar reperкусиuni morale, ridicarea din sprinceană din partea unui politician care și-a depus într'un volum sau în colecția unei gazete amarul de a fi în opoziție și îngrijorarea că pot veni alții la guvern.

În ce privește valorile morale, judecarea lor e mult mai complicată decât pare, și cu toate că suntem de eri, am reușit să stabilim unele criterii definitive. După ele, critica politică a lui Eminescu a intrat în domeniul culturii nu numai pentrucă are un fundament științific, verificabil cu istoria, sociologia, economia politică, etc.; dar, mai cu seamă, pentru desinteresul personal cu care Eminescu a urmărit un timp viața publică. Și dacă d. N. Iorga a luat de mult un loc alături de Eminescu, ceace i l-a cucerit, nu e numai talentul de cel mai mare gazetar din ultimii douăzeci de ani, ci este, în primul rând, absența din critica d-sale a interesului personal de a profita imediat de pe urma ei.

Spe a o deosebi de publicistica în genere, de care fu vorba, literatura noastră artistică, arătându-se neputincioasă în a prinde realitatea socială în goliunea ei, se dovedește la un ison ce mediul în genere creat de politică și lipsită de virtutea prozei noastre sociale de altă dată. Din prima jumătate a veacului al XIX-lea avem teatrul lui Alecsandri și „Ciocoi vechi și ciocoi noi”, iar din a doua jumătate a veacului avem pe Caragiale, ca să ne mărginim numai la atât.

Cine a cronologizat și identificat, atât cât se pot identifica, comediiile lui Alecsandri și Caragiale, știe că raportul dintre unele din ele și realitățile zugrăvite nu e „istoric”, ci aproape ziaristic. Dacă și aceasta este o condițiune a „documentului” literar, și în bună parte opera lui Balzac o confirmă, am putea zice că o „comedie umană” a zilelor noastre a pierdut trenul... Dar să nu desnădăjduim. În materie literară totul este posibil, și după cum Filimon, în bun balzacian, a zugrăvit societatea fanariotă retrospectiv, cine știe dacă romancierul stărilor românești nu trăiește printre noi.

Dintre prozatorii noștri, d. Liviu Rebreanu și Sadoveanu, mai indicați prin vârstă și fecunditate să rupă fragmente din comedia noastră umană, n'au răspuns unei astfel de chemări. D. Rebreanu și-a îndreptat în *Ion* realismul, care frisează adesea naturalismul lui Zola, la sat, la satul ardelean dinainte de unire.

Iar d. Sadoveanu, care vrea să țină

pas cu noul roman românesc, în *Venea o moară pe Siret* s'a dus la sfârșitul veacului trecut. D-sa a dat anul acestă povestirea *Orb sărac*, care cu toată dreptatea a fost găsită ca o culminație a talentului său. Desprinsă ca din epopeea anonimă a unui popor, întrunește frăgezimea originalității primitive cu întreg rafinamentul artistic. Dar povestirea d-lui Sadoveanu se exclude din actualitate, tocmai prin calitatea ei dominantă de a fugi de realitatea imediată, complăcându-se în transfigurarea romantică a obiectului. În d. Sadoveanu romancierul rămâne comprimat de cântărețul romantic, care-l face impropriu pentru romanul realist al acestor vremi.

S'a zis de către unii că o literatură realistă, în sensul literaturii de care vorbim aici, este exclusă din antiteza ce ar fi între orașul încă neromânesc și satul nostru ca singurul izvor de inspirație națională. Dacă așa ar fi, dacă evoluția prozei ar fi servil supusă evoluției sociale în progres, ar trebui să desnădăjduim de viitorul literaturii românești, pentrucă, după toate datele, orașele din vechiul regat, de origine sătească și rămase și astăzi sate mari urbanizate, precum și orașele minoritare din nouile provincii, vor trebui să mai aștepte mult, până când cele dintâi să devină cu adevărat orașe, iar cele din urmă să se romanizeze.

Structura istorică a României vechi a fost de așa natură socială, încât a împiedecat dezvoltarea unei vieți orașenești, ceace nu ne îndreptățește să vorbim de o țară... înapoiată. Geograful și istoricul W. Vogel deosebește partea europeană vestică de cea răsăriteană printr'o graniță de cultură, de o parte orașenească, de alta țărănească, unde, aici, predomină împrejurări sociale primitive (*Das neue Europa*, I, p. 24). Și dacă, datorită acestor împrejurări, România, după un veac dela tratatul de Adrianopol, care a deschis porțile comerțului și puțința de dezvoltare orașenească, a rămas cu orașe semi-sate, urmează ca să așteptăm, până nu știm când, ca să avem condițiunile sociale ce să îndreptățească o literatură balzaciană?

Dar în compunerea unei literaturi realiste dela oraș, nu intră numai cadru social, ci și psihologia de sub acel cadru, și din faptul că România n'are un cadru social național asemuitor celui francez din epoca lui Balzac (capitalism, clase sociale bine distințete între ele, industrie, etc.), — nu urmează cătuși de puțin că nu dispune de un material psihologic urban, asemuitor, ba chiar identic omenește cu materialul uman din comedia lui Balzac. Din acest punct de vedere, România oferă o contradicție, care însă nu exclude o realitate: fără a avea toate condițiunile sociale naționale orașenești, are o psihologie orașenească națională, căci în România am devansat sufletește împlinirea tuturor condițiunilor istorice apusene.

Trăim orașenește, înainte de a avea

orașul nostru complet, și dispunem de toate gamele sufletești ale eroilor balzacieni, înainte de a împlini toate condițiile obiective pe care și-a construit Balzac schela romanelor. Fanteze, simulatori, ficțiuni sufletești fără substrat social, o societate funabulescă, — se poate! Dar toate acestea privesc studiul, nu literatură, și literaturii îi este îndestulător să existe cazuri psihologice à la Balzac, pentruca ea să transpună în artă ca o realitate aceeași sociologului să-i apară ca o caricatură sau o mare sinamăgire.

Sociologia n'are să încalce terenul autonom al literaturii și un scriitor nu se va orienta niciodată ca sociolog în observarea societății. Căci deși n'avem oraș de tip deplin apusean, — avem o viață orășenească; deși n'avem un trecut secular de capitalism, — avem o burghezie cu aceeași structură sufletească la fel cu burghezia apuseană; deși n'avem o viață constituțională așezată, — avem o orășenime politică; deși n'avem o industrie modernă, formație națională, — avem caracteristicile care să ne cuprindă sub ironia lui Keyserling și Iorga, că trăim în vârsta șoferului și a bancherului; și deși n'am avut un abuz de teologism și scolastică, ba am sărit dintr'odată dela cultura religioasă a părinților noștri la aceea a spiritului liber, — totuși avem materialismul nostru, produse tipice orășenești.

Mai mult: cine nu va recunoaște că omul-gorilă de după războaiele napoleoniene, care și proiectează sinistru-i realitate peste Europa de după războiul mondial, nu este prezent și în România mare? Și atunci, să nu fie el adus la viață în literatură, fiindcă numai satul este național și orașul nu e încă stratificat în forme naționale definitive?

O literatură care să fie condusă numai de scopul ei lăuntric artistic, dar care, în avantajul principiului de identitate umană, să ne descopere sub „alte măști, aceeași piesă”; o literatură strict estetic realistă, care să ne defileze viața orășenească, nesațiul burghez de posesiune, politicianul recrutat din sferele intelectuale cele mai înalte, caracteristicile vârstei șoferului, desabuzatul și materialistul; o literatură care să ne dea imaginea omului-gorilă de astăzi, — o astfel de literatură va fi cel mai eficace remediu moral pentru viitorul societății noastre. Ceeace nu poate politica la refacerea vieții spirituale, să înceapă literatura.

Radu Dragnea

Sinoadete eparhiale. — In Dumineca Samarincii (22 Maiu) s'au ținut la sediile diecezelor din țară adunările anuale ale sinoadelor eparhiale, în cadre sărbătorești. S'au încheiat bilanțurile activității anuale, s'au desbătut proiectele de bugete și de noi acțiuni pentru prosperitatea eparhiilor. Aceste parlamente ale bisericii au stărnit mult interes între deputații sinodali, au decurs în liniște și s'au consacrat unei munci serioase.

Ce sunt iubirile romantice?

Priveam zilele trecute mulțimea de bărbați și de femei cari se plimbau pe Avenue du Bois, radiși sub soarele radios de primăvară. In ochii femeilor strălucea plăcerea de a trăi, un zâmbet fericit flutura pe buzele lor roșii; privirea bărbaților, deosemeni, reflecta acel sentiment subtil pe care luna Mai îl strecoară în carnea și în sufletul nostru și care ia naștere parcă din azurul fluid al cerului, din aerul călduț și transparent; din miremele florilor și ale ierbii, din undele nevăzute dar fecunde ale celui mai frumos dintre anotimpuri. Pe minunata și celebra șosea a Parisului care duce spre Bois de Boulogne, contemplam așa dar părechile tinere cari treceau și reveneau căutându-și privirile, și în ochii cărora se oglindea nu numai bogăția firei dar și acel dar tainic pe care natura primăvăratecă îl încheie într'însa și pentru care ea desfășoară de fapt atâtea culori, atâtea arome, atâtea armonie — vreau să spun — dorul confuz al apropierii sexurilor, tainicia și universală iubire...

Și mă întrebam, contemplând la dreapta și la stânga mea bărbații și femeile necunoscute pe cari îi vedeam pentru prima și probabil și pentru ultima oară: Câți dintre aceștia iubesc, câți dintre ei mai ales cunosc știința iubirei, această știință rară a adevăraților amanți și care consistă în a împodobi instinctul brutal al împărecherii, așa cum ni-l însuflă natura, cu nuanțele cele mai subtile, cu delirul sfânt al visului, cu cerințele idealului, cu vâul fermecat al poeziei? Căci știința amorului este o creațiune întocmai, ca acelea ale artei; ea cere predispozițiuni speciale. Și nu este de loc sigur că bărbatul acesta frumos și elegant oprit pe marginea trotuarului și care așteaptă să poată traversa șoseaua; și nici că această doamnă tânără, — cu ochii verzi așa de strălucitori într'un chip palid și fin, și care se dă jos dintr'un automobil luxos — sunt capabili să iubească în sensul complet al cuvântului. Căci nici bogăția și nici situațiile sociale înalte nu au importanță în acest caz. Un Romeo și o Julietă nu au tocmai nevoie să se nască în nobleță și nici printre milionari.

Incontestabil că iubirile desăvârșite printre oameni sunt tot așa de rare cum sunt capo-d'operele în artă. Aceasta îmi spuneam în acea minunată, dimineată de primăvară pe Avenue du Bois, privind la părechile brune sau blonde din jurul meu. Și mintea-mi prelungea imaginar viziunea câtorva, luați la întâmplare din mijlocul mulțimii, bărbați și femei, și îi vedeam agitându-și patimile în viața cotidiană. Câți dintre ei se prișep însă a-și transforma iubirea în creațiune? Când la amoriurile unora dintre noi se adaugă incidente dramatice, amănunte rare, devotamente excepționale; când ele se desfașă din banalitatea prea știută a împărecherilor cotidiene; — când fărâmițe din visele, din patimile, din suferințele noastre ajung la cunoștința publicului, — iubirile acestea iau atunci proporțiile unor aventuri minunate. Ele pasionează mulțimea care le însiră numai decât printre „amorurile romantice”.

De fapt, iubirile zise romantice nu sunt altceva. De când istoria sau imaginația poezilor ne prezintă cazuri de amoruri excepționale, cu epiloguri fericite sau triste, și câtă vreme oamenii și femeile se vor

iubi, în bucurie sau în durere, dar în împrejurări neobișnuite și într'o atmosferă sonoră de poezie — amorurile romantice nu au fost și nu vor fi altceva. In cronica mea trecută vă făgăduiam să vă vorbesc, în legătură cu romantismul francez de care mă ocupam, și de așa zisele amoruri romantice din acea, epocă. Căci nu știu de ce, majoritatea confrăților mei își inchipuesc, că iubirile romantice sunt în legătură directă cu epoca romantismului. Nu numai atât: dar și că amorurile romantice au existat, numai atâtea vreme cât a durat romantismul.

De aceea pot privi pe masa mea de lucru o mulțime de cărți cu astfel de titluri: „Amours romantiques”, „La Passion romantique”, „Les Amants du lac (La martine et Elvire)” etc. Și în toate aceste volume aventurile amoroase au loc în epoca romantismului francez. Prestigiul lor este, după mine, artificial; el există însă în spiritul marelui public, și un prestigiu creat de legendă, adecă de o continuitate de afirmări, devine cu vremea indestructibil.

Cu toate acestea, întrebați-vă un moment fără a vă lăsa influențați de magnifica publicitate făcută în jurul marilor figuri ale romantismului: Intru-cât amoriurile lui Vigny cu Marie Dorval; ale lui Dumas tatăl cu dna Waldor, sau aventurile lui Chateaubriand prezintă ele un mai mare interes decât iubirea neoprocită a unui Molière sau decât amorul discret, dar tragic în misterul lui, al lui Jean Racine? Sughiturile de plâns ale lui Musset pentru George Sand au preocupat și preocupă spiritele năncetat, și suspinele surde ale lui Lamartine pentru Elvira trec drept un model de iubire. Cu toate acestea, studiind mai adânc cazurile acestor doi frați ne dăm seama că cel dintâiu n'a avut decât o aventură banală de trădare femeiască — la care el însuși a contribuit prin exagerările sale amoroase; iar cazul lui Lamartine se poate rezuma așa: o femeie duioasă care l-a iubit, pe care a iubit și care a murit lovită de tuberculosă. Să vă spun drept: nu-mi place publicitatea pe care unii poezi o fac în jurul iubirei lor precise. Am impresia că plânsul și disperarea lor sunt un fapt mai mult poetic decât real; că simțozitatea cu care își descriu sentimentele le-a lipsit ca amanți; că din scrisurile lor nu-ți poți face o idee exactă de temperamentul lor adevărat. Prefer plânsul sincer, sbuciumul așa de simplu exprimat de un Verlaine, bunăoară, tuturor tiradelor daurite asupra iubirei pe cari ni le-a lăsat Victor Hugo; iar unele scene din dramele lui Racine, atât de profunde și de arzătoare în discreția lor voită, valorează mult mai mult decât hohotele de plâns ale lui Musset sau decât lacrimile prea abundente din versurile lui Lamartine. Nici nu vorbesc de faimosul și magnificul cabotin al amorului care a fost Chateaubriand. Nu mai târziu decât ieri am avut cu confratele și prietenul meu Gabriel Faure, o discuție pe cât de amicală pe atât de animată relativă la autorul lui: „Mémoires d'outre-tombe”. Gabriel Faure îl iubește mult pe Chateaubriand, este fascinat de el. Mie îmi sunt sincere antipatice pozele acestui scriitor so-

Contribuții la rezolvirea problemei minoritare

(Urmare și sfârșit.)

Sașii din Ardeal, o colonie culturală înconjurată de popoare străine, și-au dovedit existența prin învingerea oprămirilor în cursul veacurilor grație împrejurărilor, cărora trebuie să li se dea astăzi o importanță mai mare. Datorită faptului că poporul săsesc pe lângă ființa lui de origine germană este legat și printr'una și aceeași credință religioasă. Cu drept cuvânt se poate spune: O religie, o națiune! Două idei, cari în mod complementar se întregesc, a căror forță și importanță au fost inegale, întrucât odată una, de altădată, cealaltă exercita importanța și rolul conducător asupra sașilor, menținându-și astfel unitatea în genul său specific. În sufletul maselor se șterge aceasta transgresiune; schimbarea trece neobservată și este totdeauna o adaptare mlădioasă potrivit împrejurărilor date. Poporul săsesc este cunoscut ca un popor conservator, prin ceea ce se spune că forme noi nu i-se potrivesc, că idei noi nu concepe de loc sau numai foarte greu. Astfel și idea St. U. d. E. îi este străină și o declară în cazul cel mai bun, ca utopie. Ar fi însă o eroare de a aplica aceasta la ținuta actuală a sașilor și ar fi o judecată adusă în totală necunoștință de cauză și nerecunoașterea dezvoltării lor istorice, fiindcă tocmai contrarul este adevărat. Viața națională a sașilor s'a format din necesitățile impuse de vremuri istorice. Legile lor erau elastice nefiind scrise, însă cu atât mai tari: În interior era legea: „credincios trecutului” în afară s'au supus totdeauna prescripțiunii „înțelepciune pentru viitor”, cari foarte adeseori i-au constrâns ca să-și imbrace haina reclamată de împrejurări, prin ceea ce uneori apăreau ca și când și-ar fi pierdut capul. Neîncrederea în vorbele fațarnice, loviturile zdrobitoare date asupra sorții națiunilor, bucuriile și durerile acestui popor l-au învățat în decursul secolilor ca să se știe atașa în fața atacurilor astfel, ca să fie destul de elastic ca să nu piară. Deși în unele cazuri erau siliți să se retragă, nu au înțeles nici odată de a renunța în mod definitiv. Au tăria de convingere ca să pretindă cu tot dreptul ca să li-se recunoască tot ceea ce garantează dezvoltarea lor liberă și pacinică și pretențiunea lor este azi mai pronunțată decât altădată fiindcă ea este legată cu aceeași putere latentă în spiritul alor milioane de cetățeni. Nici România nu trebuie să uite că tratatul de pace dela Trianon care sancționează unirea tuturor românilor într'un singur stat, i-a pus sarcina de a recunoaște și a acorda drepturi cetățenești egale și conaționalilor minoritari (sași și săcui) pentru a putea garanta autonomia culturală deplină. Poporul român trebuie să recunoască, că pe lângă aceea că i-s'a

dat, i-s'a și luat deodată ca și celorlalte state successorale. Puterile aliate îl sprinjesc pentru a-și putea realiza idealul: Unirea tuturor Românilor; asigurând minorităților etnice autonomia culturală aceștia au fost puși de jure la nivelul națiunii dominante. Prin asta s'a dat prima spărtură statului național detragându-se dreptul statelor successorale de a oprima minoritățile favorizând propria națiune: *Importanța acesteia zace în idea omenirii, a culturii și a civilizației, care nu numai se opune naționalismului, ci chiar o și întrece și prin aceasta arată statelor successorale calea ce trebuie să urmeze ca în primul rând să se respecte bazele noi ale statelor. Prin aceasta ideea trece calea involuntar peste națiune la forma Pan-Europei. Contractul de pace înseamnă deci chiar și pentru România axioma latină do ut des iar chemată de a se conforma este națiunea dominantă.*

De altă parte sașii își vor continua cu elasticitate neschimbată politica lor națională fără de a renunța la drepturile lor în ferma convingere, că pretenșiunile lor politice, — ridicate până la instinct național — nu le vor părăsi nici în viitor. Dar numai în conștiința aceea că unde ne îndreptăm să va realiza schimbarea aceea instinctivă în spiritul poporului de a-și da socoteala de împrejurările schimbate și a și le adapta fără durere sau pierderi.

Pe vremuri, strămoșii sașilor și-au dovedit forța cu arma în mână și au crescut în vremuri furtunoase. Pentru urmași se recere numai forța spirituală și paza necesară pentru a-și dovedi menținerea lor. Indată ce armele de apărare se bazează pe forța lor spirituală, le-a crescut orizontul câmpului pe care se dă lupta. Nu de mult își apărau caracterul lor particular de sași ardeleni; astăzi stau umăr la umăr cu milioane în luptă pentru omenire. Caracterul lor particular din punctul de vedere al politicii națiunii săsești este înrădăcinat afund, potrivit situației geografice: Trăește în mediul alor două națiuni, cea română și cea maghiară. Aceștia din urmă au fost, iar primi sunt astăzi națiune dominantă, în situația de a-și putea asigura dezvoltarea liberă. Sașii au schimbat în decursul veacurilor numai stăpâni. Putința de dezvoltare a unei națiuni libere n'au cunoscut-o nici odată. Și chiar și observarea că ar fi beneficiat de privilegiile trebuie să fie respinsă, fiindcă pe lângă toate „privilegiile” istoria sașilor este un lanț neîntrerupt de lupte, nu pentru putere, ci numai pentru a-și menține caracterul lor particular și cultura. Tot ceea ce posedau, trebuia câștigat din nou și prin acest fapt, forțele lor cele mai distinse, cari adeseori puteau servi întregii omeniri, s'au freat în cercuri restrânse, determi-

nor, magnific dar gol. Gabriel Faure a făcut prin Belgia, prin Italia și aici în Franța o serie de conferințe despre Chateaubriand. Autorul lui „Bené” îi apare ca cel mai mare seducător. Eu însă am studiat de aproape aventurile lui Chateaubriand și am ajuns la concluzia că numeroasele femei care i-au căzut în brațe, atrase tocmai de apucăturile lui de ilustru cabotin, nu prezintă nici una un suflet și un temperament profund de amoroasă. Și este logic ca iubitele lui Chateaubriand, atrase tocmai de gesturi exterioare de poză și de cabotinaj, să nu fie susceptibile de a fi impresionate de un spirit adânc și de un amor arzător dar concentrat. Nici odată nu mi-am putut închipui ca unei Ofeliei, bunăoară, să-i placă gesturi emfatică și să fie fascinată de vorbe mari dar fără miez de viață și de vibrațiune venită din adâncuri, așa cum le găsești în faimoasele epistole amoroase ale unui Chateaubriand... Și regret că sonoritatea epocii romantice dă atâta plinătate sbuciumelor îngâmfate ale câtorva amanți ilustru... Câte femei naive, câți tineri fără experiență a vieții visează la astfel de amoruri somptuoase în aparență, dar — mai că-mi vine să zic — banale, în fond...

În epoca romantică totul a trebuit să fie romantic, adevărat răsunător, magnific și gol. De aceea, mă gândeam, privind părechile cari se colindau pe Avenue du Bois: câte femei și câți bărbați de aici s'ar lăsa seduși, ar simți vibrând în sufletul lor cutare dialog de iubire profundă dar surdă din cutare monolog de Shakespeare, din cutare scenă a lui Racine? Prea puțini, fără îndoială, căci ființe cu viață lăuntrică adâncă sunt rare. Dar aș fi jurat că ochii femeilor ar scilipi și buzele lor s'ar tinde spre sărut la cutare invocare de Musset, sau la cutare versuri suspinat ale lui Lamartine. Versuri admirabile, dacă vrei, dar în cari rar tremură o sinteză profundă a iubirii, una din acele raze care luminează adâncurile cele mai ascunse și pe cari numai marii poeți ai vieții și ai patimelor ei știu să le arunce: un Shakespeare, un Racine, un Ronsard, un Heine, un Baudelaire...

Adrian Corbul

No. 2192—1926.

AVIZ!

In legătură cu avizul nostru nr. 2192—1926 ref. la premiarea acelor învățători și preoți cari se vor distinge prin instruirea unui număr mai mare de analfabeti, atragem, din nou, atențiunea celor interesați, a înainta comitetului central cererile pentru premiere împreună cu consemnarea elevilor sau elevelor, vârsta, progresul obținut la examen și autentificarea acestuia de către forurile școlare competente sau a președintelui cercului cultural din comuna respectivă.

Aceste cereri sunt a se înainta comitetului central ad „Asociațiunii Sibiului, Str. Șaguna No. 6, cel mai târziu până la 15 Iunie 1927.

Sibiul, la 24 Maiu 1927, dr. O. Russu mp., vicepreședinte, Romul Simu mp., secretar.

Cețiți „Societatea de Măine”

nate de împrejurările impuse. Lupta vecinică i-a oțelit și cu timpul s'a copt dorul în sufletul lor ca în sfârșit să-și scuture lanțurile grele a sclăviei minoritare ca să se poată bucura de razele soarelui libertății.

Judecând după desvoltarea actuală a situației politice, pot aștepta această libertate și lumină numai dela realizarea ideii respective formării St. U. d. E. Unirea Europei într-o organizație, ne apără pe noi europenii dela un viitor războiu; minorităților le asigură soarta pentru un viitor mai bun. După cum astăzi fiecare poate fi fericit după credința lui, totașa va fi națiunea mijlocitoare

pentru ridicarea omenirii, ducându-o la scopuri tot mai înalte. Incordarea actuală a sentimentului național nu trebuie să ne inducă în eroare; ea nu este altceva decât un fenomen necesar de subjugare vremelnică. Lupta omenirii se împarte în două: Formarea de state naționale și formarea Statelor Unite din Europa. Cu învingerea naționalismului trebuie să piară Europa; cu învingerea ideii Paneuropene, va reînflori Europa și va fi și pentru problema minoritară o soluțiune definitivă.

Dr. Eduard Keintzel

trad. de dr. Ioan Luca

In plin necunoscut

O senzație a zilelor noastre este, fără îndoială, *Eleonora Zugun și demonul ei*. O fetiță de 13 ani, din Dorohoiu, infestată și maltrată de „dracul” — cum se exprimă ea. O doamnă binevoitoare din Bucovina a plimbat-o și o mai plimbă pe la somități medicale în Viena și Londra, ca să o poată vindeca. Rezultatul e nul, cât privește vindecarea, dar toată presa de specialitate din Austria, Germania, Anglia, America, Franța, tratează pe larg fenomenele extraordinare, ce se petrec cu această fată, cu acest „medium”, cum se zice în terminologia ocultistă. Patru memorii științifice au apărut până acum în chestiunea Eleonorei.

Un memoriu al psihistului F. Grünwald în revista germană *Psychische Studien* din Lipsca.

O broșură a doamnei Wassilko, *Der Spuk von Talpa*, în editura Barth din München.

Un articol antemergător al psihistului din Londra, *Harry Price*, publicat în *Journal of the American Society for psychical Research* (August 1926).

E în curs de publicare un memoriu al profesorului *Thuring* din Viena și o a doua broșură a doamnei Wassilko.

Fenomenele sunt nenumărate; eu zecile într-o singură zi.

Resumăm câteva, după scrisoarea preotului *Ionichie Irimciuc*, superiorul mănăstirii Gorovei către d. doctor *Pădeanu* din București (publicată în revista *Inițierea*):

„Eu personal și alți părinți ai mănăstirii am văzut mai bine de 400 de fenomene, în majoritate ridicări de obiecte în aer, ce veneau asupra fetei.

1. În Mercuria Pațimilor, când un preot îi cetia în biserică, seara pe la ora 8, a venit prin ușa deschisă a bisericii, o *lingură de lemn din bucătăria servitorilor*, depărtată de 50 m., și a lovit-o în cap.

Eu singur am ridicat lingura de jos.

2. A fost apoi lovită de două ori eu capul de dușumea, cum sta aplecată sub patrafirul preotului.

3. După ce i-s'a cetit de preot, mergând să se închine la icoane, iată că o masă ce se afla în biserică, fu trântită violent

pe podeală.

4. În aceeași seară, când s'a culcat, a fost trântită jos din pat, de două ori.

5. Am dispus să se culce jos, pe dușumea dar atunci a început să fie lovită de verigile (roatele) dela plită (cuptor), de cuiele din zid, de bucăți de zahăr cubic, de o damigeană și un sfesnic.

Eu strângeam lucrurile și le treceam în dormitorul meu de alături.

6. Incetând aceste lovituri, au început bombardări în ușa mea cu o păreche de ghețe cu mare violență, o rășniță de cafea, o legătură de 20 kgr. făină de grâu, o cutie de chibrituri; haine din cuier etc.

7. A urmat apoi stingerea luminei ce o aveam în mână, a rupt o pernă și a aruncat-o în capul nostru.

8. Pe fată a început a o lovi cu pumnii în pept (mai bine de 10 lovituri, fata strigând mereu: Valeu! mă bate!)

9. Hainele bărbătești ce le aveam cu mine, le-a aruncat în luminarea noastră stingând-o.

10. Am dat hainele în salon, am închis și încuiat ușa, dar ușa s'a descuiat și deschis imediat singură. Lucrul s'a repetat de 3 ori.

11. Odată cu descuiatul ușei, un băiat ce sta pe o ladă cu lingerie, a fost sgușuit de 10 ori.

Eu priviam toate cu resemnare, iar fata era acoperită și peste cap cu plapoma.

La 12 fără un sfert am intrat în liniște.

12. Dimineața, am găsit sub mine, în așternut, 3 cuie mari.

13. A doua zi, în bucătărie fiind 4 oameni și Eleonora, s'a ridicat o oală de pe cuptor, ea de 2 kg., cu ceaiu, s'a înălțat până la un metru în aer și apoi a fost trântită jos, fără să se verse o picătură de ceaiu din ea.

14. În aceeași zi i-s'a pus din rafturi o oală în cap.

15. Pe mine m'a lovit cu un cartof degerat.

16. A adus un topor dela tăietor, ce era la 10 m. depărtare, trecându-l prin 2 uși deschise și lovind pe Eleonora cu muchea în picior.

17. Seara, la ora 7, a ridicat o oală de ciorbă dulce de pe cuptor, fiind de

față 6 bărbați și 2 cucoane, și a trântit-o în mijlocul bucătăriei vărsând conținutul ferbinte peste picioarele tuturor, îndeosebi peste ale Eleonorei.

18. În aceea seară, în timpul mesei, s'a aruncat cu zahăr în lampă, s'a stricat un pahar de vin, a aruncat zahăr pe masă, a luat o ceașcă cu cafea cu tot, și cu farfurioara ei și le-a șfărmat în bucăți, în mijlocul cerdacului.

19. A adus prin așa deschisă o cutie de chibrituri aprinse, trecând-o prin altă ușe în odaia mosafirilor; a dat foc în pivnița de zarzavat arzându-mi tot — nefiind nici foc, nici vânt prin preajmă.

20. A vârit într'un vas cu var o haină călugărească a unui frate.

21. Eleonora fiind la răsădit varza — cu alte fete — în grădină, — i-s'a adus din bucătăria servitorilor — dela 100 m. depărtare — o bucată de carne ce ferbea pe mașină și i-a vârit-o în sân, fără să vadă cineva, decât auzind că ea începe să strige:

Valeu, mă frige!

Inginerul ocultist Fritz Grünwald din München fu chemat de specialiștii din Cernăuți și a studiat pe Eleonora timp de 2 săptămâni, înregistrând 187 de fenomene.

D. Pădeanu dela București a trimis pe secretarul revistei d-sale la fața locului; unde a mai aflat următoarele fenomene:

22. Pe când dl secretar — sceptic — vizita mănăstirea (fiind de față preotul și Eleonora), sare dopul dela o sticlă cu vin, ce ținea fata, și-l stropește cu via pe față.

Voind să plece, șoferul cade într'o amețeală, ce-l ținea 10 minute.

Revenindu-și în fire și voind să întoarcă automobilul, se căznește o jumătate de oră, căci de câte ori reușia, să o întoarcă, mașina revenia singură la loc.

23. Altădată, Eleonora fu lovită de o monedă. Preotul o luă, o curăți constatând că era o monedă veche de 108 ani. O dădu Eleonorei, care o îngropă în pământ și puse o cărămidă pe locul respectiv.

Abia făcu însă câțiva pași și moneda o lovi din nou în spate.

Dându-se cărămidă la o parte și deschizându-se groapa se constată că moneda dispăruse.

Părintele stareț luă moneda și o puse în buzunarul său, spre a vedea dacă fenomenul se mai reproduce.

După o jumătate de oră băgând mâna în buzunar, constată că moneda nu mai era acolo.

24. O fată din Bucecea, care se prețindea vrăjitoare, a venit să învețe pe Eleonora, cum să-și hrănească diavolul. A făcut o mămăligă fără sare, mestecată dela dreapta spre stânga. O puse pe o farfurie cu lapte și o așeză în pod. Când peste câțiva timp se duse în pod, găsi mămăliga vârită în niște țoale. O puse la loc și la a doua vizită, o găsi în cenuse, în loc de lapte, deși nu era deloc cenuse în pod, iar oblonul fusese închis și nimeni nu pătrunseser acolo.

25. Pe când vrăjitoarea se cobora pe scară, fu lovită cu un ciomag în cap, deși nu era nimeni în pod.

26. Punând un ou lângă farfuria cu lapte, oul a fost aruncat în capul fetei, murdărind-o. Farfuria a fost aruncată prin fereastra podului jos pe iarbă, spărgându-se. O altă farfurie din pod a fost asvârlită la fel pe niște lemne, dar nu s'a stricat.

27. Șeful postului de jandarmi, îndoindu-se de realitatea fenomenelor, ce i-se povestiseră — fu lovit cu o bucată de cărămidă, venită din pod, lucru de care s'a speriat foarte tare.

28. Pe când inginerul Grünwald sta cu Eleonora la masă, veni prin aier un toc de cauciuc dela o pereche de ghete ale lui, ce se aflau în altă cameră și apoi se așază pe masă.

29. Tot pe acea masă se mai aflau 2 monede de 2 lei, un ceasornic, o ruletă, niște mărgelile ale fetei și câteva bucăți de zahăr.

Zahărul a sărit în capul fetei, Mărgelile au plecat și s'au întors după 10 minute la locul lor. Monedele s'au ridicat, s'au lovit de tavan și apoi au căzut la loc. Ruleta a sărit și l-a lovit pe Grünwald, apoi a căzut în iarbă la distanță de 5 m.

30. Intr'o zi, cumpărând din satul apropiat, Vârful Câmpului, niște zahăr și punându-l în măneca unei poleuțe atârnată în cuiu, zahărul dispăru și nu putu fi găsit cu toate cercetările călugărilor. Seara, pe când se aflau la masă, au început să lovească pe Eleonora câte 3 bucățele de zahăr până când i-s'a înapoiat toată cantitatea ce cumpărase.

31. Două ouă au fost luate de sub cloșcă, aduse în casă prin două uși și sparte pe dușumea.

32. Bucătăreasa a luat 7 ouă pentru gătit și când a ajuns la bucătărie a constatat că 3 lipsese.

33. Intr'o seară a fost scoasă sticla dela o lampă aprinsă, trântită de tavan și apoi căzută pe pământ fără a se sparge.

34. O haină lungă a Eleonorei începu a i-se sfășia de jos în sus și cu toată lupta fetei de a opri fenomenul, haina a fost ruptă în întregime.

35. Pe când voia să pună niște cartofi, toți îi veneau în cap.

36. Odată părintele stareț i-a dat Eleonorei 3 colaci. Unul i-a fost smuls din mână, ridicat până în tavan și trântit pe dușumea, iar ceilalți doi au fost aruncați în spatele stărețului, deși fata căuta să-i țină strâns.

37. Altădată dându-i-se o Psaltire să cetească, fata fu lovită cu ea pe frunte, de trei ori, și apoi Psaltirea fu ruptă în bucăți.

38. O călămară străină, necunoscută, a venit prin aer, lovind pe inginerul Grünwald în piept.

39. O strachină cu hrean a fost ridicată în tavan și spartă de dușumea, un capac de fier de asemenea. Niște foarfeci din cuiu au fost asvârlite în tavan cu forța și s'au înfipt într'o bârnă.

40. Pe când Grünwald nota fenome-

nul precedent, o cană smălțuită de o jumătate kgr. a fost aruncată oblie în tavan și a căzut în cratița cu lapte, cu gura în sus, începând a se învârti în ea.

41. Muriseră niște găini în sat. Un ghem de pene a venit din vale și a lovit pe Eleonora în pept, împrăștiindu-se apoi în toate părțile.

42. Intr'o zi Eleonora sta pe un scaun în fața bucătăricii și fu aruncată jos în troaca găinilor. Mai târziu o lingură o lovi în cap, iar masa din cameră, a început a merge și a se ridica.

43. Altădată, dintr'un butoiu cu resturi pentru porci ieși un băț, care servia de mestecător, și lovi atât pe Eleonora, cât și pe stareț.

44. O ceașcă a ieșit din casă și a lovit pe Eleonora. Unei bucătărese i-a fost smulsă din mână o cutie de chibrituri și apoi aprinsă spre gura Eleonorei.

45. Intr'o zi, spre a nu mai lăsa obiceiurile să fie aruncate, starețul a strâns mai multe din ele în camera sa, între cari și o râșniță. Voind mai în urmă să ia râșnița, ea dispăruse. Ulterior râșnița fu aruncată cu putere de ușă și stricată.

46. Luminările aprinse se stingeau. Lăcrurile pe cari Eleonora le lua să le curețe, îi sburau din mâini spărgându-se sau erau asvârlite la distanțe mari.

47. Un servet din cuiu fu băgat în oala cu mâncare iar săpunul de rufe asvârlit în asistenți.

48. Intr'o zi, o găleată cu apă fu asvârlită spre un grup de oameni, udându-i până la piele.

49. Un făcăleț de mămăligă lovi pe Eleonora în cap, în umăr și apoi căzu jos, unde începu a se învârti pe loc.

50. De nenumărate ori Eleonorei i-se înțeștau dinții, neputându-și deschide gura.

Intr'o zi i-s'a întâmplat aceasta chiar în fața arhimandritului Ciubotariu, superiorul mănăstirii Neamțu.

Aceste sunt numai fenomenele produse la mănăstirea Gorovei, foarte puține în comparație cu celelalte, descrise în memoriile menționate și cari se vor mai descrie.

Ele sunt drastice și, vorbind spiriticeste, ne fac impresia că atât Eleonora, ca medium, cât și demonul ei, ca spirit inferior — dar nu tocmăi „drac“ — au să-și expieze ceva păcate. Fenomenele nu vor înceta până nu se va împlini expiațiunea. Atunci vor înceta de sine.

Ele mai pot avea darul să sguđuie, tocmăi astăzi, în frământările noastre eseciv de materialiste, scepticismul savanților de multe categorii, cari nu văd decât până la vârful nasului.

Pot constitui dovezi drastice — ca tot ratul să înțeleagă — că viața noastră e cămănită și de alte puteri, nevăzute, nu numai de forțele naturale cunoscute. Că învățăturile religioase nu sunt vorbe goale, superstiții băbești, oricât le-ar zeflemisi doctorii iscusiti și oricât le-ar tălmăci și restălmăci diferitele secte și biserică.

Faptele sunt mai tari decât teoriile, cari ar vrea să le nege, ori să le interpreteze

greșit, atribuindu-le pur și simplu diavolului. Dacă există diavol, trebuie să existe și spirite superioare. Dacă există negativ, există și pozitiv. Dacă există demoni, există și îngeri.

Psihologia savantă de astăzi vorbește de toate, numai de „suflet“ nu prea vorbește. Ori, când vorbește, îi neagă existența. Această știință mai degrabă este un amestec de somatologie, citologie, fiziologie, neurologie etc. decât „știință despre suflet“.

Psihologii moderni se pot compara cu acei savanți teoreticieni ai muziceii, cari ar „explica“ virtuozitatea unui pianist, disecând și examinând sârmele instrumentului, descriind și analizând claviatura, măsurând jocul clapelor, angrenarea ciocănelor, ritmul și amplitudinea oscilațiilor, acordarea, cutia de rezonanță, efectul pedalei și mai ales discordările multiple ale întregului instrument.

După atâta știință muzicală, experimentală, precisă, exactă — pianistul devine, firește, de prisos. Virtuozitatea acestuia e un „non-sens“ un „deus ex machina“. „Pianul e totul și mai ales claviatura“ — ar exclama, cu tot dreptul, teoreticiana noastră înțelepți, cari își bazează afirmațiile numai pe experiență și calcul!

Dar iată, că la același instrument se pune câteodată alt virtuos, nu proprietarul instrumentului. Și la același aparat produce alte armonii, alte disarmonii; alte melodii, cu alt timbru și alte oscilații.

Psihologii, cu măsurile și înregistrările lor, rămân perplexi, desorientați. Caută explicații și ipoteze nouă.

Sperăm că vor tot căuta, până vor afla.

Deocamdată putem primi lecții aspre prin Eleonora Zugum, cari ne arată că navigăm în plin necunoscut și trebuie să fim foarte rezervați în negații.

Gavril Todica

! Se știe că nu există doi virtuosi cari la același pian să se manifesteze exact în același fel. Sau invers: același instrument nu sună la fel, la doi virtuosi. Când celebrul Liszt își termina câte-o piesă, auditorii fascinați desfăceau instrumentul, să se convingă că oare nu s'a ascuns în el vr'un demon?

† Vinco Kisici

Telegraful aduce vestea dureroasă, că ziaristul Vinco Kisici, directorul ziarului Novo Doba din Split (Spalato) a încetat din viață. Știrea m'a întristat mult, căci fusesem cucerit din primul moment de distinsele sale calități.

L-am întâlnit la Sinaia în 15 August 1925 cu prilejul întemeierii Micci Antante a Presii. Timp de 3 zile cât au durat desbaterile, am avut prilejul să schimb cuvinte și să susțin discuții în mai multe rânduri personal cu el.

Vinco Kisici era un veritabil apusean prin caracterul său de o francheț și seriozitate desăvârșită.

Căutasem să-l conving de necesitatea unei inițiative gazetărești în favoarea

deslegării mai rezezi a problemelor ce interesează viața celor două state aliata. Noi gazetarii suntem scutiți de morgan oficialității și putem să punem o chestiune în mod mai degajat, cu mai multă libertate. Iar o acțiune a noastră ar influența favorabil cele două guverne. O alianță intimă, durabilă și susținută în mod eficace de opinia publică între Jugoslavia și România este posibilă în primul rând printr-o hotărâre energică a guvernelor de a asigura sărbătorii cetățenii ai României și românii cetățenii ai Jugoslaviei deplină dezvoltare a insti-

tuțiilor culturale și drepturile politice de cari au nevoie.

Regretatul Kisici m'a înțeles și s'a declarat de acord. Totuși problema n'a putut fi văzută și de alți delegați cu aceeași claritate și astfel ea nu și-a primit soluția așteptată.

Fin și pătrunzător, Kisici s'a arătat ca un colaborator prețios la găsirea indicațiilor fericite întru grăbirea lichidării atâtor chestiuni interdependente.

La mormântul acestui aliat occidental depun și eu o lacrimă izvorâtă dintr'un regret sincer.

Ion Clopoțel

CORESPONDENȚĂ DIN BUCUREȘTI

Salonul oficial

A fost o veche doleanță a cercurilor artistice dela noi, că autoritățile statului nu se interesează nici de artiști nici de creațiunile lor. În categoria celor nemulțumiți intrau mai cu seamă pictorii și sculptorii. Lucrul este explicabil prin faptul, că aceste două profesii artistice reclamă, pe lângă talent și timp, investițiuni materiale costisitoare. Un pictor, care vrea să pregătească o expoziție, are nevoie de pânză și culori, de rame și pe urmă de chiria unei săli de expoziție. Oricât de modest ar face totul, el are totuși nevoie de câteva zeci de mii de lei. Și toată această cheltuială se face, fără îndoială cu mari iluzii și speranțe, dar în tot cazul pe o bază foarte problematică. A fost o epocă, imediat după războin, când pictorii făceau afaceri bune. Noii îmbogățiți și demagogii fără cultură ajunși parlamentari și oameni „mari” în politică, cumpărau tablouri fără a se uita la preț și mai puțin la valoarea artistică, de care dealfel nici n'ar fi putut să-și dea seama.

În ultimii ani s'au schimbat însă lucrurile. Afacerile rentabile s'au împuținat și atât noii îmbogățiți cât și politicienii demagogi au început să simtă criza și să strângă sforile la pungă. Expozițiile de pictură și de sculptură nu mai erau vizitate de vechii „amatori”, pe cari nimic nu-i mai putea atrage dacă vedeau că nu mai pot face „achiziții” de artă. Vizitatorii, cari le-au luat acum locul, erau simpli intelectuali, cari admirau cu pricepere operele expuse, dar nu puteau cumpăra nimic. Situația devenea tot mai grea, căci nici autoritățile statului nu cumpărau nimic.

Ajunși astfel în strâmtoare, care le amenința înseși existența, artiștii noștri au început o ofensivă puternică împotriva ministerului artelor, despre care se credea că într'adevăr are menirea de a se interesa de artiști și de creațiunile lor. Ofensiva a avut succes, căci în anul 1924 a luat ființă, pe lângă ministerul artelor, Salonul oficial, cu menirea de a face în fiecare an o expoziție cu lucrări alese de un juriu, de a acorda premii și de a cumpăra pe seama pinacotecilor din țară lucrări din cele expuse. Această juriu acordă și premiul național anual de 100.000 lei. Până acum acest premiu a fost acordat următorilor trei pictori: G. D. Mirea, Gh. Petrașcu și Ph. Pallady. Premiul național pentru 1927 l-a luat D. Paciurea, artist sculptor. În fiecare an s'au dat mai multe premii și burse pentru studii în străinătate și s'au cumpărat lucrări în valoare

de sute de mii de lei.

După cum se vede statul, prin ministerul artelor, a căutat să vină în ajutorul celor două categorii de artiști. În anul acesta a dat pentru pictori și sculptori, sub titlu de premii și cumpărări, 760.000 lei.

Suma aceasta s'ar părea destul de apreciabilă, dar cea mai greu de satisfăcut categorie de oameni sunt artiștii pictori și sculptori. Pe lângă împrejurarea arătată mai sus, a riscului material, categoria acestor artiști e, în mod fatal, și cea mai lipsită de simțul autocriticii. Pe când un poet, scriitor sau muzician își pot controla efectul operei lor, fie imediat, fie într'un anumit interval de timp, fiindcă opera lor e continuu supusă aprecierii publicului, opera pictorului sau a sculptorului ajunge dintr'o expoziție în salonul unui discret pricepător de artă sau în acela al unui „burtă-verde”, de cari avem destul după războiu. Și într'un caz și în altul artistul creator nu mai are puțința de a controla efectul, și deci și valoarea, lucrării sale. Astfel se explică lipsa de autocritică la aceste două categorii de artiști.

În astfel de condițiuni nu e de mirare, că Salonul oficial n'a putut satisface toate doleanțele cercurilor artistice. Făcând abstracție dela considerațiunile de ordin secundar, de jignirile susceptibilităților, care nu se puteau evita, un grav conflict s'a produs între oficialitate și artiști pe chestia principiului de artă.

Artiștii sunt împărțiți în două categorii: Unii sunt conservatori sau tradiționaliști și cultivă artă în senzul clasicismului, iar alții sunt „moderni” ceea ce înseamnă că trebuie să copieze toate aberațiunile ivite în ultimul timp în țările occidentale, nu ca o dezvoltare firească a artei din trecut, ci ca o degenerare firească a supra-saturației la care au ajuns popoarele din acele țări. România a fost totdeauna o țară care a imitat mai mult decât a creat singură.

În ceea ce-i privește pe artiști, aceștia nu sunt de condamnat. Ei fac, ceea ce însușirile lor firești îi îndeamnă să facă. Unii sunt migăloși în desemn și caută, cu trudă și cu pierdere de vreme, să distingă orice fineț a subiectului sau obiectului pe care îl pictează. Aceștia sunt în maniera clasicismului. Alții, moderniști, cred că în ziua de azi, când lumea e destul de inteligentă ca să-și construiască singură din câteva linii sau figuri cubice tabloul pe care l-a văzut — dacă l-a văzut?! — pictorul în imaginea sa, se mulțumesc să

facă, în câteva ceasuri, o compoziție din toate liniile geometrice și din toate gamele cromatice, din care apoi privitorul să-și formeze singur tabloul, ce ar trebui să-l înfățișeze acele compoziții.

Aceasta e, se spune, arta modernă.

În cazul Salonului oficial chestiunea e mai simplă. Acest areopag critic, fiind oficial, nu are mult de ales. Dacă unul sau mai mulți membri marcanți și cu „greutate” sunt adepți ai artei tradiționale clasice, evident, că printre expoziții, premii și vânzătorii de pânze sau sculpturi vor figura artiștii cari sunt în maniera acestei arte. În caz contrar vor fi admiși la glorie și la buget artiștii „moderni”.

Juriul din anul acesta are ca președinte pe d. Ion Minulescu, care reprezintă în poezie și literatură curentul modern. E foarte natural, ca un astfel de juriu să fie tot modernist și în alegerea lucrărilor de admis la expoziția Salonului oficial. Din 231 de bucăți expuse nu găsești nici 10% aparținând artei tradiționale, căci aproape toată expoziția e împănată cu lucrări moderne.

A intra în amănunte e de prisos. Artă modernă e, după aprecierea juriului așa cum se prezintă în sălile Salonului oficial, anume clădite la șoseaua Kiseleff. Părerea noastră e însă, că a reveni la figurile oribile din vechile icoane în care Maica Domnului are un gât ca de girafă și mâni și picioare ca fusele, e o retrogradare a frumosului atât de greu stabilit de marii pictori ai clasicismului. (Vezi „Buna Vestire” a dlui C. Mihăilescu).

Oficialitatea rămâne vecinic cum e: unilaterală. Se pune deci întrebarea, dacă nu e păcat de banii ce se cheltuiesc pentru satisfacerea unor simpatii personale sau interese politice, (căci sunt și de acestea)? Publicul ca și artiștii noștri cei mai de valoare au primit cu indiferență, ca și în trecut, expoziția și premierile Salonului oficial.

Ion Băilă

Tenorul Indrieș la Brașov

Tenorul Iosif Indrieș dela Opera Română din Cluj a cântat mai multe seri pe scena teatrului maghiar din Brașov, în operele „Tosca” și Madam Butterfly”. Înregistrăm cu plăcere următoarele opinii locale de presă despre succesele sale:

Gazeta Transilvaniei, 17 Maru: Angajarea tenorului Indrieș a fost foarte fericită, căci d. Indrieș care și-a cântat rolul românesc a captivat în rolul pictorului Mario publicul prin tenorul său argintiu, vîguros și frumos. Brassói Lapok: Domnul Indrieș cu glasul cald de adevărat tenor liric și d-na Lévy Ilonka cu glasul frumos au avut succes deplin. La intrare în scenă d. Indrieș a fost primit cu aplauze frenetice. În actul al III-lea din „Tosca” publicul a sărbătorit cu adevărat pe tenorul Indrieș și d-na Lévy pentru succesul artistic desăvârșit. Kornstädter Zeitung: Un excelent Cavaradossi și-a acaparat trupa prin oaspele Indrieș. Prin vocea sa pătrunzătoare, voluminoasă și plină de expresie, pășire simpatice și plină de temperament și a câștigat publicul storcând aplauze nesfârșite.

După reprezentație publicul românesc l-a ovationat, iar îndeosebi participanții la mahalul din Cluj studenții liceului Andrei Șaguna la ieșirea din teatru l-au dus pe sus până la locuința dela hotel.

Cronici culturale și artistice

Flori de Maiu

Intr'o zi de sărbătoare din luna Maiu, public a fost chemat în sala răcoroasă a teatrului să vadă un spectacol cum nu mai fusese altul în cursul anului. N'a fost bătaie la intrare, căci soarele chema lumea în altă parte, dar cine a pătruns în sală și, a avut răbdare să aștepte începutul feeriei, a plecat la sfârșit înviorat și cu sufletul încântat, ca dela priveștiștea aleasă a unui colț de natură bogat în frumuseți.

Lumea copiilor în sală și a lor pe scenă. Cum stăteau doșiți prin loje, răzemați de baricada balconului, sau sămănați în rânduri dese prin staluri, au schimbat înfățișarea salei și realitatea a devenit basm, cum basm era și ceea ce se arăta pe scenă.

Încăperea vastă a salei, cu etajele ei unduite, cu umbrite colțuri și cu așezări la înălțimi amețitoare luă forma unui codru în miniatură, „populat pe un moment de un stol vesel de copii, mai mari și mai mici, unii cocoțați prin arbori falnici cu puteri misterioase, alții ascunși în brațe de tufisuri moi cu covor de iarbă roșie, cum numai în povești se poate găsi, iar cei mulți ghemuiți colo jos în poeniță, plini de neastâmpăr asemenea coșofanelor oacheșe și guralivi ca sfătoasele vrăbii.

Pe scenă cântec și joc. Ghirlande de fețițe în costume pestrițe de-o parte și rânduri negre de băieți cu aer de seriozitate de alta. Cântau cu ochii țintă la „maestrul-dirigent”, sau săltau în ritm ușor cu suflutele stăpânite de solemnitatea momentului. În horă fețițele costumate, cu basmale roșii pe cap, păreau niște garofițe legate de vânt, iar băieții niște cărăbuși săltăreți, porniți la grea ispravă.

Și toată veselia sgomotoasă din sală nu trecea bariera rampei, căci cei de pe scenă săvârșeau un act solemn și în astfel de momente sufletul nu trebuie să-ți fie furat de gânduri efemere ori păgâne. Numai la sfârșitul câte unui „punct de program” se veseleau și figurile lor, li se deschideau bujorii din față și li se aprindeau luminițe albe în privire. Atunci bucuria nestăpânită a „spectatorilor” găsea răsunset în inimile lor.

Pentru această bucurie sămănată din plin în suflutele plâpânde ale copiilor în ziua aceasta, inițiativa corpului didactic dela școalele primare ale orașului nostru de a da un festival cu elevii lor, a fost fericită și bine ar fi, ca ea să se repete cel puțin odată în fiecare an.

EXPOZIȚII

Elena E. Chiffa

Arta plastică nu are mulți slujitori în orașul nostru. Dintre toate manifestările artistice, care se scurg în cursul unui an, expozițiile sunt relativ cele mai puține.

Această credință se învechește acum.

Dacă socotim numai expozițiile artiștilor români, cari nu sunt singurii, în acest oraș de tradiții străine, trebuie totuși să ne schimbăm judecata. În acest an deseale sâr-

bători muzicale, prilejite mai ales de comemorarea entuziastă a titanului, care străjuiește la intrarea în împărăția muzicii contemporane, au aruncat în umbră expozițiile plastice, cari au reținut totuși cu putere privirile amatorilor sau ale cunoscătorilor, la intervale de timp destul de mici.

Și încă nu a rodit școala de beleartă, care va trebui să descopere talentele latente, să întărească aripile prea plâpânde ale celor dotați, dar sfioși și să-i arunce în lume înarmați cu răbdare și cu iscusință pentru a cuceri lumea cu puterea talentului lor astfel înarmat.

Expoziția dnei Chiffa este un moment remarcabil în șiragul manifestărilor plastice din acest an. Dsa are ochiul atent, retina fină și mai ales un simț ascuțit pentru culoare. Din cele 86 de cadre împărțite pe cei patru pereți ai salei dela prefectură, abia 4—5 sunt desene în cărbune, iar restul picturi în culori de o varietate a subiectelor, care dovedește un cules dintr'o lungă perioadă de timp.

Preferă peisajul, caracterelor umane. Și în peisaj surprinde nuanțe atât de fine, sau efecte de lumină atât de rare („Ultimele raze”), încât acestea par creațiuni ale fanteziei, când ele nu sunt decât experiența unei atente observații a naturii în momentele ei expresive și exteriorizarea unei sensibilități potențate, fără însă a atinge limita „anormalului” prea mult exprimat în arta modernă.

Inclinația pentru peisaj, sau pentru pitorescul colorat, se vede și în tablourile cu conținut uman. Este caracteristic în această privință prețiosul „Ochi visători”, unde fața și expresia ochilor vizată în concepție de sensibilitatea artistei, rămâne pe al doilea plan din cauza culorilor aproape stridente și în preamare cantitate distribuite de astădată, cari zugrăvesc capot-ul în formă de turban.

Simțul delicat pentru culoare, finețea și prospețimea culorii, aplicată unui desen măestrit și vibrând de viață, le-am admirat mai ales în cele câteva scene din Veneția, cu atmosfera aceea aparte așa de sugestiv redată, în impresiile de „toamnă”, în „Apusul de soare” și în „După ploaie”. Dar în categoria aceasta, cu mici diferențe de grad în plus sau în minus, cad cele mai multe dintre pânzele expuse.

CAEȚI, REVISTE, ZIARE

Banatul, an. **II**, nr. 3. — Cu trecerea acestei reviste sub conducerea dlui A. Cotruș, o nouă revistă s'a născut. Ceea ce fusese înainte numai intenție și sârg, acuma devine realizare. Alături de partea „culturală” din sumarul unui număr obișnuit și alături de cronică financiară, care s'a păstrat și în noua arătare a publicației, la loc de frunte stă opera literară, aleasă cu simț pentru frumosul literar. Este o nouă dovadă pentru confirmarea unui adevăr vechiu, că ținuta unei reviste, — oricare și cu atât mai mult a unei reviste literare — este în funcție de pregătirea și gustul con-

ducătorului ei. Și totuși dăinuiește pe alocuri credința, că s'ar putea redacta o revistă de vază cu un cap hârbuit sau cu o bunăvoință neputincioasă.

Revista „Banatul” voia să fie înainte un loc de întâlnire a scriitorilor români cu cei minoritari din cuprinsul țării de dincoace de munți și nu era astfel nici o revistă românească și nici a unei alte limbi, lipsită de caracter și fără puțință de a-și câștiga suprafața. Acum e o revistă românească și nu ignorează producția spirituală a compatrioților. Obiectivul sforțărilor ei este mai restrâns, dar rezultatul mai pozitiv.

Numărul ce-l avem înainte se deschide cu un articol de fond de gânduri românești al dlui Emanoil Bucuța, care aruncă o rază de lumină asupra unei figuri de preot bănățean ce trecuse odinioară hotarul pentru a se opri la românii din Timoc. Poate călugărul drumeț din „Fuga lui Șefki” are ceva din sufletul acestui „popă” la fel. D. Bucuța are mai departe și o schiță literară, în proză. Versuri publică directorul publicației, V. Loichița, Al. Negură și Isaiș Tolan (o traducere mai veche din Edgar Allan Poe). D. Cotruș traduce din literatura italiană (Giovanni Papini, Ardengo Soffici) și d. Ion Lupu din literatura maghiară (Andrei Ady, în proză). Un început de studiu despre „un dascăl bănățean de acum 100 de ani: Const. Diaconovici-Loga” are d. Onisifor Ghibu. Cronică financiară o semnează d. Iuliu Moldovan, iar cronică publicațiilor și culturală dnii C. Hașaganu și Al. Const.

Sburătorul. — Am citit în ultimele două numere ale acestei reviste de canaclu o serioasă analiză a operei poetice a dnei Hortenzia Papadat-Bengescu. D. Anton Holban, autorul, aproape că depășește maniera „școlai” prin această documentată și stăruitoare analiză, care nu privește dela o distanță izolatoare opera literară, ci o privește de aproape, pipăie oarecum conturile peisajului literar și îl definește cu precizie un am zice științific și citește în suflutele creaturilor literare ale dnei Papadat-Bengescu, pentru a le prinde nota esențială a firii lor. Urmărește evoluția scriitoarei dela „subiectivismul” inițial la „obiectivismul” ultimelor scrieri, care se întregeste tot mai mult. Credința dlui Holban este, că până la urmă se va preciza definitiv acest caracter și dna Papadat-Bengescu va rămâne o figură luminoasă în galeria scriitorilor noștri, ca tip obiectiv de poet. Romanul „Concert din muzică de Bach”, care-i cea mai nouă scriere a dnei Papadat-Bengescu, îi justifică această credință dlui Holban. Iar la sfârșit, pentru a fi cât mai complet, dsa cercetează într'un capitol și stilul autoarei, cântându-i nota de originalitate și relevându-le pe cele de împrumut.

În curând va apare în *Biblioteca Dîmineața* volumul de nuvele *Ochiul de nichel* datorit dlui Tudor Teodorescu-Braniște.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Miracolul dela București

De opt ani ne sbatem într-o complexă desorientare morală. Datorită situației economice din ce în ce mai rea, trebuie să fim un adevărat stoic pentru a rezista dăr pe colțul de stâncă al cinstei desăvârșite, ce se ivește atât de minuscul din mocirla înfinită a imoralității fenomenale. De opt ani valurile negre mugesc ca un blestem atavic și caută să pătrundă prin toate crăpăturile vieții sociale. Dela clasa dominantă, careia banul câștigat cu prilejul unui permis de export, al unei furnituri, al unui pașaport, al unei intervenții sau fizări în slujbe mari, i-a procurat văltoarea capriciilor vieții, până la servitorul de jos, care printr'un bașciș sau printr'o mică ciupeală și-a potolit foamea, sau a cumpărat o păreche de sandale la copii; cu toții au trebuit să calce pe alătura cu drumul cinstei. Unii din îmbuibare, iar alții de nevoie. Și mocirla s'a întins, s'a lătit mare, tot mai mare, încât astăzi îți vine a crede, că și cel cinstit stă buvicat pe colțul de stâncă, pentru că n'are prilejul să fure.

Să semnalezi un caz, două, zece, douăzeci și câte poștești, cititorul va zâmbi și-rit: „e banal ce spui d-ta". Au ajuns de domeniu public orice excocherie mică sau mare, orice falș, orice lovitură în stil mare, fie că e dată de oameni cu răspundere sau de părliți de rând. Nu ne mai emoționează nimic.

În cutare comună frunțase, notarul face afaceri în stil mare. E denunțat ca necinstit, dar el se duce la București și acolo „minunea" îl declară corect și-l trimite înapoi la post. În altă parte afacerile notarului sunt scandaloase. „Minunea" dela București îl transferă avansat în grad în altă parte. Intr'un județ un pretor își face de cap și toată lumea știe, până și copiii. Poștește de-l fă incorect. V'a interveni „minunea" și-l ve vedea primpretor. Sunt cazuri unde și prefectii știu de frica „minunei" dela București, care cu bani reabilitează totul.

Și încorectitudinea se întinde ca o râie pe trupul mult îngăduitor al patriei noastre răscumpărată cu prețul atâtor jertfe.

Și dacă în vechiul regat cetățeanul nu poate fi muls atât de rău, — din cauza firii sale impulsive gata să-ți dea cu parul în cap când cauți să-l înșeli —, în noule teritorii teama de stăpânire e mare și bazbuzucii operează ca în codru. O raită neoficială dealungul Transilvaniei face să și-se sburlească părul în cap.

...dar până când?

Horia Traudafir

Un oaspe drag. — Este generalul Berthelot, care ne-a fost prieten și ajutor în timpul războiului, când o soartă rea amenința cu lovituri fatale patria și neamul nostru, și care ne-a îndrăgit atunci și ne-a rămas prieten bun după aceea, stând chează, în momente critice, pentru vrednicia noastră și pentru dreptul nostru istoric, recunoscut la urmă de popoarele mari cu menire conducătoare în lumea contemporană.

De aceea, la venirea dânsului în țara noastră, poporul român nu-l primește după protocol, ci se uită la dânsul cu dragoste și cu recunoștință neștearsă. Mai cu seamă, că în el vedem și un reprezentant de elită

al națiunii franceze, pentru care aceeași recunoștință colectivă ne este sădită în inimi. Aceasta din vremuri îndepărtate. Iar viitorul, suntem siguri, va adânci numai această dragoste și recunoștință, pe care națiunea franceză va răscumpăra-o cu noi dovezi de dragoste și prietenie. De aceea generalul Berthelot este un oaspe drag.

*

Comemorarea lui Bălcescu. — Universitatea din Palermo a comemorat amintirea marelui patriot Nicolae Bălcescu, mort acolo în 1852, la patru ani după ce fusese expulzat din principate. Profesorul Claudiu Isopescu a vorbit în fața unei distinse asistente a intelectualității italiene despre rolul politic al bărbatului curajos și scriitorului fecund Bălcescu. Una din străzile orașului Palermo va purta numele lui Bălcescu. Italienii ne obligă prin reabilitarea ce se face aceluia, care a îndurat nespuse privațiuni și nedreptăți. Bălcescu a cultivat legături străne cu bărbații politici ai provinciilor românești robite și purta în suflul său viziunea clară a idealului românesc integral. I-se dă o satisfacție postumă.

*

Pentru problemele Ardealului. — La o agapă a parlamentarilor ardeleni d. ministru O. Goga vorbind de revendicările Ardealului s'a adresat către toți: „ca niște cunosători ai stărilor ardelenice, formulați aceste revendicări, ca să le satisfacem". D. ministru V. Goldiș a precizat: „suntem de convingerea că durerile Ardealului le cunos înaintea de toate ardelenii și prin urmare avem datoria să găsim calea și mijlocul validității intereselor Ardealului românesc. Vă rugăm așadar să vedeți în noi frați și prieteni și să ne spuneti verde totul ca să leuim durerile ardelenesti. Da, leuirea lor să se dea în mâinile noastre...". E ceasul suprem ca Ardealul să nu mai fie încetușat, ci tratat cu o egală considerație ca și celelalte provincii constitutive ale patriei. Să se întreprindă totul pentru înlăturarea sistemelor de subalternizare a Ardealului. Ardeleanul să fie tratat cu adevărată iubire de frate. Vitregia de până aci să înceteze.

*

Desculți. — În interesanta sa carte „Însemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824. 1825 și 1826" boerul de viță veche și de frumoasă cultură Constantin Goleșcu relevă, scriind despre Brașov și împrejurimi, cu deosebită satisfacție, că „sas cu picior gol nu se va învrednici nimeni să vază". Aceași observație o face și cu privire la muncitorii de câmp din Știria, pe cari i-a văzut atât pe vremea secerișului cât și pe vremea ogorului.

„Am văzut câmpurile pline de muncitori, serie Goleșcu, cari erau așa de frumos îmbrăcați, încât putea zice cinevaș că sânt gata de bal, iar nu de muncă". După descriere amănunțit îmbrăcămintea nu uită să scoată în evidență că aveau „ciorapi de bumbae și cizme scurte". Iar mai departe: „Când am văzut acestea, n'a fost eu putință să nu-mi aduc aminte de ticăloșia locuitorilor Țării Românești, de goliciimea și trențetura hainelor". — Sunt toamni o sută de ani de când boierul oltean, făcea aceste constatări, arătând că modul cum se îmbracă oamenii arată gradul lor de cul-

tură. După o sută de ani noi trebuie să constatăm, că îmbrăcămintea populației muncitoare din capitala României Mari e tot așa de goală și trențeroasă ca pe vremea lui C. Goleșcu. E, într'adevăr, un adevărat scandal aspectul ce-l dau muncitorii de toate categoriile pe străzile Bucureștilor. Și ceace e mai trist e faptul, că nu lipsa și sărăcia sunt acum cauzele acestei stări de lucru, căci ultimul salahor câștigă azi în București atâta cât fi trebuie să se hrănească și să se îmbrace responsabil situației sale. Cauza e pur și simplu lipsa totală de îndrumare a acestor oameni. N'ar putea d. e. primăriile capitalei să constrângă pe muncitorii din diversele servicii municipale să se îmbrace simplu dar curat și îndeosebi să nu le permită a umbla desculți. Iată o problemă socială, pusă în discuție de boierul Goleșcu cu o sută de ani în urmă, dar care nici azi nu e încă rezolvată.

*

Săli de lectură. — Viața noastră culturală prezintă multe echivocuri. E generală plângerea, că nu avem biblioteci publice, cari să poată fi consultate, iar când aceste plângeri au avut în unele locuri ecouri și s'au înființat săli de lectură pentru publicul care se plângea de lipsa lor, desamăgirea a venit repede. Am vizitat zilele trecute sala de lectură a „Astrei" din Sibiu. Un aranjament mai practic și mai plăcut nici că se putea dori. Dar ce folos? Sala e vecinic goală, căci în Sibiu, odinioară cel mai puternic centru cultural al Ardealului, nu se simte nevoia de a ceti. Revistele rămân netăiate, cărțile necetite, bogata bibliotecă neconsultată, afară de cazul câtorva profesori universitari, cari se ocupă cu istoriografia culturală. Și ca la „Astra" e și la „Fundatia culturală Principele Carol" din București. Aranjament frumos, atrăgător și material de cetit și de consultat bogat și cu toate acestea și sala aceasta e mai mult goală, iar vizitatorii ei sunt mai cu seamă liceeni. Cu sala de lectură dela Academia Română e alt neajuns. Aceasta abia are vre-o 30 locuri, cari deobicei sunt ocupate de studenți dela facultatea de litere, cari fac aci „literatură". Biblioteca Academiei ar fi consultată de cercetătorii serioși, dar aceștia n'au loc de studenți. Acestui echivoc cu sălile de lectură ar trebui să i-se pună, într'un fel, sau altul, capăt.

*

Sborul peste Atlantic. — Curajosul aviator american căpitanul Lindberg a traversat în sbor Oceanul Atlantic în 28 ore din punctul Capul Breton de pe coasta americană la Paris, după ce timp de 8 ore parcursese 1800 chilim. până în acel punct. Franța a făcut o primire grandioasă îndrășnețului sburător și faima creerii peste ocean a străbătut repede în toată lumea. Tehnica modernă dezvoltată, deopotrivă cu voința tenace omenească ne-au dat acest triumf, care emoționează toată suflarea umană. Lindberg înseamnă în vremea noastră unul din punctele culminante ale progresului. Pentru întâia dată a fost învins nepătrunsul văzduhului deasupra Atlanticului. În aviatorul Lindberg lumea sărbătorește victoria unei aspirații scumpe.

Abonați „SOCIETATEA DE MĂINE"

Hess

Această marcă garantează produse
excelente de bomboane și ciocolată

Biroul central și fabrica:

Brașov

— Telefon: 215 și 671. —

„Ageco”

Societate Generală de Agentură și
Comerț, Societate Anonimă
Filiala Brașov

-!- *Textile engros* -!-

STOLLWERCK

Specialități
de Caramelle, Cio-
colate, Bomboane sunt cele
mai bune. Observați
Numele!

Societatea Anonimă
Brașov-București

„SCHMOLLPASTA”

S. A. Brașov

**Fabrică de Cremă de ghețe
Premiată de 30 de expoziții**

Adresa abonatului:

12-13 Biblioteca Universității
ex. of.
2 ex.

Cluj

SOCIETATEA DE MÂINE

a intrat în simpatia generală
a intelectualilor prin scrisul
metodic pentru prosperitatea
economiei și conștiinței sociale
:-: a românilor. :-:

Să nu rămână casă de intelectual
fără

SOCIETATEA DE MÂINE

Cel mai frumos dar de sărbători
și cadou se poate procura la

Magazinul

Mărfurilor de piele

Propr., Poszler

CLUJ

Calea Regele Ferdinand 2

Poșete moderne pentru femei, serviete
pentru bărbați, genți pentru acte, necesai-
ruri pentru foaie și manichiuri, și geaman-
tane de călătorie, se capătă la alegere, cu
prețurile cele mai ieftine. La comandă
se confecționează orice obiect de piele de
lux. după orice plan. La cereri expediază
prompt și repede.